

ЦОГЦ ХӨГЖЛИЙН
ҮНДЭСНИЙ ТӨВ

ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН САЛБАР, ОРЧИН ДАХЬ ЁС ЗҮЙН ТАНДАЛТ СУДАЛГАА

2019 он

**ЦОГЦ ХӨГЖЛИЙН
ҮНДЭСНИЙ ТӨВ**

“Дээд боловсролын салбар, орчин дахь ёс зүйн тандалт судалгаа”-г Монгол улсын Авлигатай тэмцэх газрын захиалгаар “Цогц Хөгжлийн Үндэсний Төв”-ийн судалгааны баг гүйцэтгэв.

Тус судалгааны тайланд орсон мэдээлэл, дүгнэлтүүд нь судалгааны багийн байр суурь бөгөөд дээрх мэдээлэл нь Авлигатай тэмцэх газрын байр суурийг илэрхийлээгүй болно.

2019 он

Судалгааны багт ажилласан

М.Энхбадрал	Багийн ахлагч, социологийн магистр Цогц Хөгжлийн Үндэсний Төвийн гүйцэтгэх захирал
Г.Түмэннаст	Зөвлөх, социологийн доктор
Т.Нямсүрэн	Зөвлөх, философийн доктор
Т.Булганзаяа	Зөвлөх, нийгмийн бодлогын магистр
Г.Доржтүвдэн	Судлаач, Цогц Хөгжлийн Үндэсний Төвийн судалгааны ахлах ажилтан
Т.Нямбаяр	Судлаач, Цогц Хөгжлийн Үндэсний Төвийн судлаач
Г.Сүрэн	Судлаач, Цогц Хөгжлийн Үндэсний Төвийн төслийн менежер
Г.Мөнхтунгалаг	Судлаач, Цогц Хөгжлийн Үндэсний Төвийн төслийн менежер
Б.Чулуунбат	Судлаач, Цогц Хөгжлийн Үндэсний Төвийн судлаач

АГУУЛГА

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ	3
ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ	4
ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ТАЙЛБАР	5
УДИРТГАЛ	6
Судалгааны зорилго, зорилт	6
Судалгааны арга зүй	6
Судалгааны түүвэр	7
ЕРӨНХИЙ ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД	9
БҮЛЭГ 1. ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН ОРЧИН ДАХЬ ЁС ЗҮЙН ТУХАЙ	10
БҮЛЭГ 2. ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН ОРЧИН ДАХЬ ЁС ЗҮЙН ТАЛААРХ ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУДЫН ТӨСӨӨЛӨЛ	14
БҮЛЭГ 3. ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН ОРЧИН ДАХЬ ЁС ЗҮЙН ЗӨРЧЛҮҮД	23
БҮЛЭГ 5. ЁС ЗҮЙН ДҮРЭМД ХИЙСЭН АГУУЛГЫН ШИНЖИЛГЭЭ	33
ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ	36
ЭШЛЭСЭН БҮТЭЭЛ	39
ХАВСРАЛТ	41

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1: Судалгаанд оролцсон оюутны түүврийн шинж төрх.....	7
Хүснэгт 2: Судалгаанд оролцсон багш нарын түүврийн шинж төрх.....	8
Хүснэгт 3: Их, дээд сургуулийн орчин дахь ёс зүйн зөрчлийн жишээ.....	11
Хүснэгт 4: Их сургуулийн орчны ёс зүйн онцлог, мөн чанарын талаар багш нарын хариултын нэгтгэл.....	15
Хүснэгт 5: Оюутнуудын ёс зүйн төлөвшилийг авч буй эх сурвалжийн онооны дундаж, курсээр.....	17
Хүснэгт 6: Зан чанаруудыг эрхэмлэх байдал ба хэрэгжүүлдэг байдлын үнэлгээний дунджуудын харьцуулалт, багш, оюутнаар.....	19
Хүснэгт 7: Хүний зан чанаруудыг үнэлсэн оюутны үнэлгээнд хийсэн фактор анализын үр дүн.....	19
Хүснэгт 8: Хүний зан чанаруудыг үнэлсэн багш нарын үнэлгээнд хийсэн фактор анализын үр дүн.....	20
Хүснэгт 9: Мэргэжилтний ёс зүйн ач холбогдлын талаар оюутнуудын хариулт, сургуулиар.....	22
Хүснэгт 10: Багшийн ёс зүйгүй үйлдлүүдийн нийтлэг хэлбэрүүд, багш болон оюутны үнэлгээний дунджаар эрэмбэлсэн нь.....	24
Хүснэгт 11: Багшийн ёс зүйгүй үйлдлийн нийтлэг хэлбэрүүд, сургуулиар.....	25
Хүснэгт 12: Оюутны ёс зүйгүй үйлдлүүдийн нийтлэг хэлбэрүүд, багш болон оюутны үнэлгээний дунджаар эрэмбэлсэн нь.....	26
Хүснэгт 13: Оюутны ёс зүйгүй үйлдлийн нийтлэг хэлбэрүүд, сургуулиар.....	27
Хүснэгт 14: Оюутны ёс зүйгүй үйлдлийн нийтлэг хэлбэрүүд, сургуулиар.....	27
Хүснэгт 15: Их сургуулийн оролцогч талуудад зориулсан ёс зүйн дүрмийн талаарх мэдлэг, багш, оюутны хариулт.....	28
Хүснэгт 16: Авлига, шударга бус үйлдлийг мэдээлэх талаар багш нарын хандлага (сургуулиар).....	28
Хүснэгт 17: Үндсэн ба дэд сэдэв, эх сурвалж, дурдагдсан удаа.....	33
Хүснэгт 18: Сэдвүүд дүрэм, журам тус бүрээр, хувиар.....	34
Хүснэгт 19: Нийт дүрэм, журам дахь сэдвүүдийн хувь.....	34
Хүснэгт 20: Оюутнуудын өдөр тутмын амьдралд ёс зүйн зөрчил хэр их тохиолддог вэ?, хүйсээр.....	41
Хүснэгт 21: Оюутны өдөр тутмын амьдралд ёс зүйн зөрчил хэр их тохиолддог вэ, сургуулиар.....	41
Хүснэгт 22: Оюутнууд өдөр тутамдаа ёс зүйн зөрчилтэй таардаг эсэх, сургууль, курсээр.....	42
Хүснэгт 23: Багш нар ёс зүйн хувьд оюутанд үлгэрлэж чаддаг уу? Оюутнуудын хариулт, сургууль, курсээр.....	42
Хүснэгт 24: “Сайн мэргэжилтэн заавал ёс зүйтэй байх ёстой” гэдэгтэй санал нийлэх үү? Оюутнуудын хариулт сургууль, курсээр.....	43
Хүснэгт 25: Ёс зүйн хичээл ордог эсэх, Оюутнуудын хариулт сургууль, курсээр.....	44
Хүснэгт 26: Шалгалт авах дүн гаргах тогтолцоо шударга гэдэгтэй санал нийлэх үү? Оюутнуудын хариулт сургууль, курсээр.....	45
Хүснэгт 27: Танай сургуулийн хүрээнд дотоод дүрэм журмууд ялгаварлалгүй, бүрэн хэрэгжиж чаддаг уу? Оюутнуудын хариулт сургууль, курсээр.....	46
Хүснэгт 28: Багш нар оюутны ёс зүйн зөрчлийн талаар, дундаж үзүүлэлт, багшийн үнэлснээр, сургуулиар /1-5 оноогоор үнэлсэн, 1-огт үгүй, 5-маш их/.....	47
Хүснэгт 29: Оюутны ёс зүйн зөрчилд оюутнуудын өсгөн дундаж үнэлгээ, сургуулиар /1-5 оноогоор үнэлсэн, 1-огт үгүй, 5-маш их/.....	48
Хүснэгт 30 : Зан чанарын ач холбогдол болон хэрэгжүүлдэг байдалдаа өгсөн багш нарын үнэлгээ. /1-10 хүртэлх оноогоор үнэлсэн 1- хамгийн бага 10- хамгийн сайн/.....	49
Хүснэгт 31: Багшийн ёс зүйн зөрчлүүдийн дундаж үзүүлэлт, оюутны үнэлснээр, сургуулиар /1-5 оноогоор үнэлсэн, 1-огт үгүй, 5-маш их/.....	50
Хүснэгт 32: Багшийн ёс зүйн зөрчлүүд, дундаж үзүүлэлт, багшийн үнэлснээр, сургуулиар /1-5 оноогоор үнэлсэн, 1-огт үгүй, 5-маш их/.....	51

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1: Судалгаанд оролцогч оюутнуудын түүвэрт эзлэх хувь, сургуулиар	9
Зураг 2: Судалгаанд оролцогч оюутнуудын хүйс, хувиар	9
Зураг 3: Судалгаанд оролцогч оюутнууд, сурч буй түвшинээр, хувиар	9
Зураг 4: Судалгаанд хамрагдсан багш, албан хаагчид, сургуулиар, хувиар	9
Зураг 5: Ёс зүйтэй байх нь таны хувьд хэр зэрэг чухал вэ?	14
Зураг 6: Багш, оюутнуудын ёс зүйг эрхэмлэх байдал, сургуулиар	14
Зураг 7: Нийгмийн амьдралын хүрээнд ёс зүйн үнэт зүйлс хэр чухал болохыг тодорхойлсон байдал.....	15
Зураг 8: Ёс зүйн талаар хэнээс/юунаас суралцах ёстой талаар оюутны хариулт (курсээр).....	16
Зураг 9: Их сургуулийн орчинд ёс зүйгүй байдал хэр газар авсан үзэгдэл болох талаар оюутны хариулт, курсээр (1-маш бага, 2-бага, 3-дунд зэрэг, 4-их, 5-маш их).....	16
Зураг 10: Оюутнуудаас хамгийн өндөр үнэлгээ авсан зан чанар (хүйсээр)	17
Зураг 11: Их, дээд сургуулийн багш, оюутнуудын хамгийн өндрөөр үнэлж буй зан чанарууд (багш, оюутнуудын хариулт).....	18
Зураг 12: Зан чанаруудыг эрхэмлэх байдал ба хэрэгжүүлдэг байдлын үнэлгээний дунджуудын харьцуулалт, багш, оюутнаар.....	18
Зураг 13: Таны бодлоор их, дээд сургуулийн орчинд хэн хамгийн их ёс зүйгүй хандлага гаргадаг вэ?.....	20
Зураг 14: Өнөөгийн нийгэмд ямар хүн сайхан амьдрах боломжтой вэ? (багш, оюутны хариултаар)	21
Зураг 15: Уламжлалт ойлголтуудтай санал нийлж буй байдал (багш, оюутнаар)	21
Зураг 16: Багш нар ёс зүйн хувьд оюутнуудад үлгэрлэж чаддаг эсэх талаар оюутны хариулт, сургуулиар	22
Зураг 17: Их сургуулийн орчинд ёс зүйгүй байдал хэр газар авсан үзэгдэл вэ? Багш, оюутны хариулт, сургууль хувиар	23
Зураг 18: Багшийн ёс зүйгүй үйлдлүүдийг дээд боловсролын орчин дахь ёс зүйн зөрчлийн ангиллын дагуу авч үзэх нь.....	24
Зураг 19: Оюутны ёс зүйгүй үйлдлүүдийг дээд боловсролын орчин дахь ёс зүйн зөрчлийн ангиллын дагуу авч үзэх нь.....	25
Зураг 20: Сургуулийнхаа шалгалт авах, дун гаргах тогтолцоо шударга гэдэгтэй санал нийлж буй байдал, оюутны хариулт, сургуулиар	29
Зураг 21: Багшийн ёс зүйгүй үйлдэлд тооцож буй хариуцлага /багш, оюутны хариулт/.....	29
Зураг 22: Оюутны ёс зүйгүй үйлдэлд хүлээлгэж буй хариуцлагын арга хэмжээ, багш, оюутны хариулт, хувиар	30
Зураг 23: Багш, оюутны ёс зүйгүй үйлдэлд хүлээлгэх хариуцлагын хэлбэрийн талаар оюутны хариулт, сургуулиар	30
Зураг 24: Багш, оюутны ёс зүйгүй үйлдэлд хүлээлгэх хариуцлагын хэлбэр, багшийн хариулт, сургуулиар	31
Зураг 25: Их, дээд сургуулийн оролцогч талуудад ёс зүйн хариуцлага хүлээлгэсэн байдал, багш оюутны хариулт, хувиар	31

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ТАЙЛБАР

- АТГ - Авлигатай тэмцэх газар
- АШУҮИС - Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургууль
- БШУСЯ - Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам
- ДХИС - Дотоод хэргийн их сургууль
- МУБИС - Монгол улсын боловсролын их сургууль
- ЦХҮТ - Цогц хөгжлийн үндэсний төв

УДИРТГАЛ

Судалгааны зорилго, зорилт

“Цогц Хөгжлийн Үндэсний Төв” нь “Авлигатай тэмцэх газар”-ын захиалгаар Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийн 4-р зүйл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний 4.1.10.2 дахь хэсэгт заасан “Авлигын эсрэг боловсрол олгох агуулгыг бүх шатны боловсролын байгууллагын сургалтын хөтөлбөр, стандартад тусгах” зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлж буй “Дээд боловсролын салбар, орчин дахь ёс зүйн тандалт судалгаа”-ны ажлыг гүйцэтгэлээ. Энэхүү судалгааны хүрээнд иргэд, олон нийттэй өдөр бүр харилцаж, ёс зүйн асуудал ихээхэн хөндөгддөг мэргэжлүүд болох багш, эмч, цагдаагийн албан хаагчдыг бэлтгэдэг төрийн өмчийн их сургуулиудаар төлөөлүүлэн дээд боловсролын салбарын ёс зүйн нөхцөл байдлыг тодруулахыг зорин ажиллалаа. Уг судалгааны хүрээнд дараах зорилтуудыг тавьсан. Үүнд:

- Оюутан, багш, ажилчдын ёс зүйн талаарх ойлголтыг тодруулах
- Оюутнуудын баримталдаг үнэт зүйлсийн хэм хэмжээг судлах
- Дээд боловсролын оролцогч талуудын ёс зүйн зөрчлийг тодруулах
- Судалгаанд хамрагдах их сургуулиудын ёс зүйн дүрэм журамд шинжилгээ хийх зэрэг юм.

Судалгааны арга зүй

“Дээд боловсролын салбар, орчин дахь ёс зүйн тандалт судалгаа”-нд нийгмийн судалгааны тоон болон чанарын аргуудыг хослуулан хэрэглэлээ. Үүнд:

- Тоон судалгааны мэдээлэл цуглуулах асуулгын арга
- Сургуулиудын дотоод дүрэм журам, холбогдох тушаал, шийдвэр болон сургалтын төлөвлөгөөнд баримт бичгийн шинжилгээ, контент анализ
- Оюутан болон багш, ажилчдын чанарын судалгаа

Судалгааны хүрээнд 2 бүлэг 138 асуулга бүхий анкетыг оюутнуудаас, 2 бүлэг 114 асуулга бүхий анкетыг багш, ажилчдаас нийт 983 респондентоос тоон судалгаа авсан.

Судалгааны мэдээллийг SPSS программ ашиглан боловсруулж, үр дүнг тооцон гаргалаа.

Судалгааны түүвэр

Энэхүү судалгаанд Дотоод хэргийн их сургуулийн 1741 оюутнаас 286, Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургуулийн 6358 оюутнаас 288, Монгол улсын боловсролын их сургуулийн 14424 оюутнаас 300 оюутныг санамсаргүй түүврийн аргаар тус тус сонгож нийт 842 оюутан, 110 багш, ажилчдыг тоон судалгаанд хамруулсан.

Судалгаанд Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургууль /АШУҮИС/-ийн бүрэлдэхүүн Анагаах ухааны сургууль, Био-Анагаахын сургууль, Эм зүйн сургууль, Монгол анагаахын олон улсын сургууль, Нүүр ам судлалын сургууль, Нийгмийн эрүүл мэндийн сургууль, Сувилахуйн сургууль;

Дотоод хэргийн их сургууль /ДХИС/-ийн бүрэлдэхүүн Цагдаагийн сургууль, Хилийн албаны сургууль, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн сургууль, Онцгой байдлын сургууль, Ахлагчийн сургууль, Эрх зүй нийгмийн ухааны сургууль;

Монгол улсын боловсролын их сургууль /МУБИС/-ийн бүрэлдэхүүн Математик, байгалийн ухааны сургууль, Нийгэм, хүмүүнлэгийн ухааны сургууль, Боловсрол судлалын сургууль, Багшийн сургууль, Дүрслэх урлаг, технологийн сургууль, Биеийн тамирын сургууль, Сургуулийн өмнөх боловсролын сургууль зэрэг салбар сургуулиудын төлөөлөл бүрэн хамрагдсан.

Хүснэгт 1: Судалгаанд оролцсон оюутны түүврийн шинж төрх

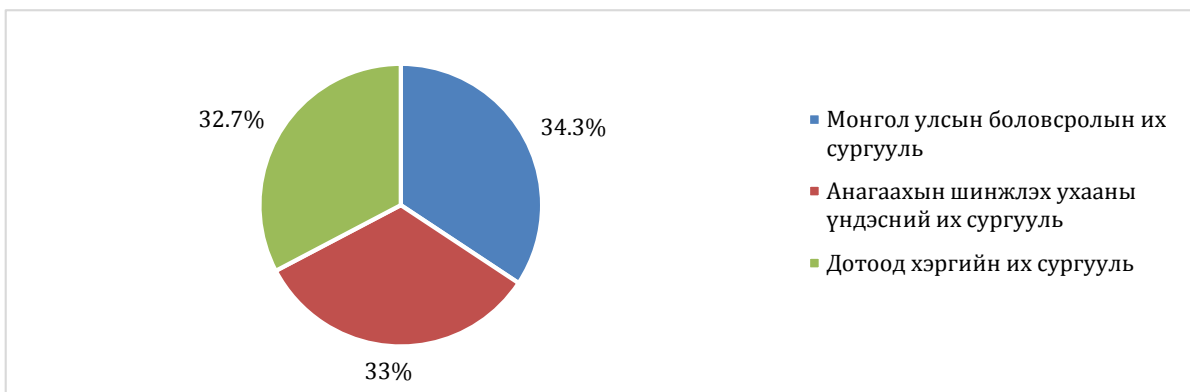
Шинж төрх	Давтамж (тоо)	Хувь (%)
Нас		
17 нас	28	3.2
18 нас	204	23.3
19 нас	213	24.4
20 нас	163	18.6
21 нас	152	17.4
22 ба түүнээс дээш	112	13.1
Хүйс		
Эрэгтэй	305	35
Эмэгтэй	567	65
Суралцаж буй түвшин		
1-р курс	125	14.3
2-р курс	295	33.8
3-р курс	228	26.1
4-р курс	151	17.3
5-р курс	33	3.8
6-р курс	40	4.6
Сургууль		
Монгол улсын боловсролын их сургууль	300	34.3
Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургууль	288	33.0
Дотоод хэргийн их сургууль	286	32.7

Хүснэгт 2: Судалгаанд оролцсон багш нарын түүврийн шинж төрх

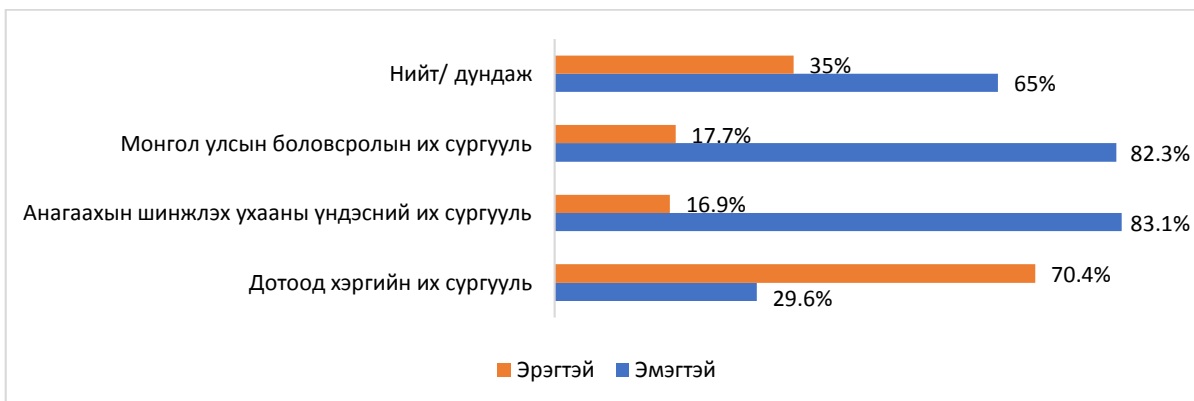
<i>Шинж төрх</i>	<i>Давтамж (тоо)</i>	<i>Хувь (%)</i>
Нас		
29 хүртэл	9	8.2
30-39 нас	51	46.4
40-49 нас	33	30.0
50 ба түүнээс дээш	17	15.5
Хүйс		
Эрэгтэй	54	49.1
Эмэгтэй	56	50.9
Ажилласан жил		
1 хүртэл жил	11	10.0
2-5 жил	23	20.9
6-10 жил	33	30.0
11-20 жил	15	13.6
21-ээс дээш жил	8	7.3
Сургууль		
Монгол улсын боловсролын их сургууль	29	26.4
Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургууль	34	30.9
Дотоод хэргийн их сургууль	47	42.7

ЕРӨНХИЙ ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

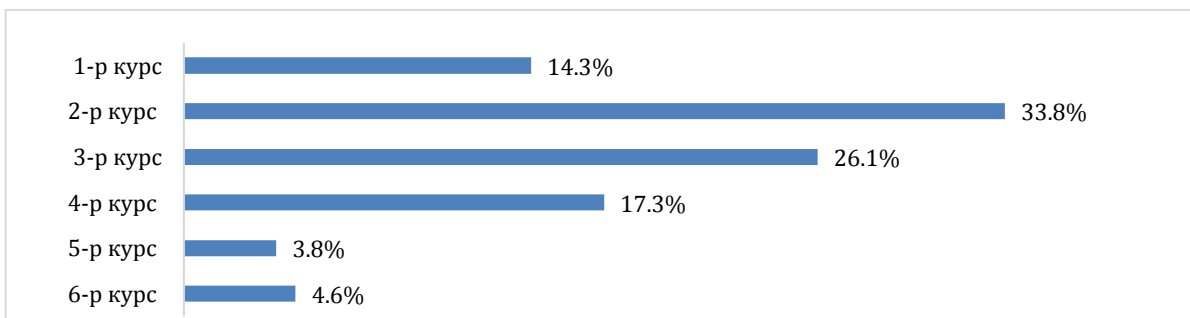
Зураг 1: Судалгаанд оролцогч оюутнуудын түүвэрт эзлэх хувь, сургуулиар

Зураг 2: Судалгаанд оролцогч оюутнуудын хүйс, хувиар

Зураг 3: Судалгаанд оролцогч оюутнууд, сурч буй түвшинээр, хувиар

Зураг 4: Судалгаанд хамрагдсан багш, албан хаагчид, сургуулиар, хувиар

БҮЛЭГ 1. ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН ОРЧИН ДАХЬ ЁС ЗҮЙН ТУХАЙ

Дээд боловсрол нь нийгэмд тус болох үүднээс хэрэгждэг угаас үнэ цэнэтэй үйл ажиллагаа (CINE & IBE 2005, 9) юм. Үнэндээ их, дээд сургууль нь гэр бүл, нутаг ус, шашны байгууллага гэх мэт нийгмийн ямар ч орчноос илүү нийтийг хамарсан, нийтлэг үнэт зүйлийг дэмждэг. Ялангуяа хүмүүнлэгийн ухааны дээд боловсрол нь тухайн нийгэмд чухал ач холбогдолтой ёс зүй, ёс суртахууны үнэт зүйлсийг хамгийн нухацтай эргэцүүлэх гэр орон болох (European Centre for Higher Education 2004, 11) бөгөөд ёс зүйн боловсрол нь хүний сурч боловсрох эрхийн нэг хэсэг (Naase, et al. 2013) гэж тооцогдоно.

Их, дээд сургууль, коллеж нь оюутнуудынхаа зан чанарын хөгжилд оюутан насны олон талт үйл ажиллагаагаар дамжуулан ихээхэн нөлөө үзүүлдэг (European Centre for Higher Education 2004, 28). Шударга үнэнч байдлыг төлөвшүүлэх, түүнийг оюутны хотхон дотор ч, гадна ч хэрэгжүүлэхэд их сургуулийн багш, удирдлагууд чухал үүрэг гүйцэтгэнэ (Couch and Dodd 2005). Дээд боловсролын "сайн засаглал" нь сургалт, судалгаа, түүнээс урган гарах үйлчилгээнүүдийг сайжруулахаар зүтгэхдээ бүхэл тогтолцоо, түүний байгууллагуудыг удирдан чиглүүлэхэд туслах ёс зүйн тодорхой хүрээнд засаглалыг хэрэгжүүлэх учиртай бөгөөд үүний хамт эрдэм шинжилгээний тэгш байдал, үл алагчлах байдлыг зөрчих, судалгааны үр дүнг хуурамчаар үйлдэх, бурууг үйлдэх, ашиг сонирхлын зөрчилд орохоос аль болох их урьдчилан сэргийлэх ёстой (Kohler 2004). Дэд бүтэц, санхүүгийн хөрөнгө чухал хэдий ч эрдэм шинжилгээний үнэт зүйл, ёс зүйн чиг баримжаа нь тухайн байгууллагын сургалт, судалгааны чанарыг баталгаажуулдаг төдийгүй урьдчилан тооцоолоогүй сорилтыг даван туулахад хэрэгтэй "ёс суртахууны капитал" болж үйлчилдэг (Clark 1973) гэдгийг тооцох нь чухал.

Гэвч их сургуулиудын ёс зүйн уур амьсгалын талаарх судалгаа хязгаарлагдмал (Al-Omagi 2012), дээд боловсрол дахь ёс зүй нь судалгааны талбарын хувьд орхигдсон байна. Зарим судлаачийн үзсэнээр ёс зүйн томоохон шуугианд өртөж байгаагүй их, дээд сургуулиуд ёс зүйн тогтсон соёлын хэрэгцээ хийгээд ёс зүйн санаачлагыг дэмжих шаардлагыг үл ойшоох хандлагатай (Kelley and Chang 2007). Тэгээд ч дээд боловсролын ёс зүйн асуудал нь бизнес, улс төр, анагаах ухааны ёс зүйн зөрчилтэй харьцуулахад олны анхаарал бага татдаг агаад дээд боловсролын ёс зүйн асуудлыг нухацтай судлахыг ихэнхдээ үл тоомсорлодог (Robinson and Moulton 2005, 1), үл тоомсорлосоор иржээ. Нөгөө талаар их сургууль нь ёс зүйтэй тун жигтэй харилцаатай байдаг бололтой. Тэрээр өөрөөсөө бусад бүх л мэргэжилд ёс зүйг заадаг (Keenan 2015) атлаа өөрийнхөө ёс зүйг төдий л сонирхдоггүй байна.

Үнэн хэрэгтээ их, дээд сургуулиуд нь байгууллагын ёс зүйн бэрхшээл зовлон, бүтэлгүйтлээс ангид биш (Al-Omagi 2012), ёс зүйн зөрчил бол дээд боловсролын байнгын асуудал юм (Philip 2017). Тухайлбал дээд боловсрол дахь авлига магадгүй анхны коллеж үүд хаалгаа нээсэн цагаас эхлэн байсан (Lahi 2013) бөгөөд боловсролын авлига түгээмэл, харин төрөл хэлбэр нь л нэг бүсээс нөгөөд ялгаатай (Heuneman 2011). Хахуульдах, хамаатнаа татах, танил тал харах гэх мэт элсэлтийн авлига нь "арын хаалгаар" байр суурь олж авах аргад багтах бөгөөд элсэлтийн үйл явц дахь авлигын эртний хэлбэр гэж тооцогддог (Transparency International 2013).

Хүснэгт 3: Их, дээд сургуулийн орчин дахь ёс зүйн зөрчлийн жишээ

Үүргээ хэрэгжүүлэх	үл	Хичээлд холбогдолгүй материалыг сургалтанд их ашиглах, хичээл, шалгалтын хуваарийг зөрчих, хичээл, ажилд хамааралгүй шалгуураар үнэлэх, мэргэжлийн түвшинд зааж чадахгүй байх, хичээл хийхгүй байх, үнэлгээг шалтгаангүйгээр хойшлуулах, сурч боловсрох үүргээ биелүүлэхгүй байх, хичээл хоцрох, таслах, сургуулийн орчинд архи, тамхи, мансууруулах бодис хэрэглэх гэх мэт
Тэгш бус хандах		Оюутан болон бусдыг үндэс угсаа, хэл, арьсны өнгө, нийгмийн гарал, хөрөнгө, үзэл бодол, эрүүл мэндийн онцлог гэх мэт болон хувийн шалтгаанаар гадуурхах, ялгаварлах гэх мэт
Эрх мэдлээ урвуулан ашиглах		Давуу байдлаа ашиглан бусдын санаа бодолд хүчээр нөлөөлөх, үзэл бодлоо тулгах, загнах, сүрдүүлэх, төрөл бүрийн дарамт үзүүлэх зэргээр зүй бус авирлах, бичсэн номоо шахах, сургуулийн орчинд наймаа хийх гэх мэт
Саад учруулах		Сургуулиас санаачилсан, зохион байгуулсан зүй ёсны үйл ажиллагаанд санаатайгаар саад болох, бусад багш ажилтныг үүрэгт ажлаа гүйцэтгэхэд, сурах үйл ажиллагаанд саад учруулах, зүй ёсоор нэр алдар хүртэх хийгээд давуу байдал олох боломжийг нь хаах, саатуулах гэх мэт
Хувьдаа завших		Сургуулийн нөөц буюу тоног төхөөрөмж, техник хэрэгслийг хувийн болон арилжаа, улс төр, шашны зорилгоор ашиглах, сургуулийн нэрээр ашиг хонжоо олох, оюутны хөдөлмөрийг ашиглах, ажлын цагаар хувийн ажил хөөцөлдөх гэх мэт
Хуурах		Хувийн үзэл бодлоо санаатайгаар сургуулийн байр суурь гэж ойлгуулах, шударга бус, хууль бус давуу байдал олохын тулд хэн нэгнийг зориуд мэхлэх, зохиолын хулгай хийх, дүн засварлах, судалгааны үр дүнг дөвийлгөх, гуйвуулах, хийгээгүй ажилд нэрээ оруулахыг тулгах, бусдын талаар худал мэдээлэх, бусадтай шударга бусаар өрсөлдөх, бусдын өмнөөс шалгуулах, бусдыг өөрийн өмнөөс шалгуулах, хуурамч бичиг баримт үйлдэх гэх мэт
Сонирхлын зөрчилтэй байх		Ач, зээдээ дүн тавих эсвэл тэдний найз охин, найз залуугийн бичсэн ажлыг удирдах, сургуультай холбоотой ажил, үйлчилгээнд хувийн ашиг сонирхолтой байх гэх мэт
Үгсэх		Оюутнуудын буруу зан үйлийг үл тоох, анзаараагүй мэт царайлах, багш, судлаачид бие биенийхээ бүтээлийг шаардлагагүй байхад эш татах, нэр хүндийг нь худал өргөх, удирдлагууд нээлттэй тендерт өмнөх гэрээнд үндэслэн ялагчийг сонгох гэх мэт
Хахуульдах		Ёс зүйгүй, хууль бус эсвэл итгэл эвдсэн үйлдлийн төлөө урамшуулал санал болгох, амлах, өгөх, авах, давуу байдал шаардах, дүн засуулахаар мөнгө төгрөг өгөх, авах, өөрийнхөө өмнөөс бусдад мөнгө төлж бичүүлэх, сургууль үйлчилгээ нийлүүлэгчдээс хээл хахууль нэхэх, зохих шалгуур тэнцэхгүй хүнд туслах, шан харамж амлуулах, авах гэх мэт. Урамшуулал нь бэлэг сэлт, зээл, төлбөр, шагнал, татвар, үйлчилгээ, хандив зэрэг хэлбэртэй байж болно.
Лоббидох		Арилжааны бараа бүтээгдэхүүнийг сургалт, судалгаанд дэмжин давуу байдал олгох гэх мэт

Тал засах	Сургуулийн өмч хөрөнгө, нөөцийг улс төрийн нам, хүч, хувь хүмүүст ашиглуулах, хандивлах, сургуулийн нэрийг барьж хувьдаа болон дотно харилцаатай, сонирхол бүхий этгээдэд ашиг хонжоотой ажил хэргийг шууд, шууд бусаар гэрээлэх, сэдэх, зохион байгуулах, танил тал, найз нөхдийн холбоогоор дамжуулан бусдад давуу байдал олгох, зохих шалгуур хангаагүй хүнийг дэвшүүлэх, томилох, урамшуулах, арын хаалгадах гэх мэт
-----------	--

Энэ мэтээр их, дээд сургуулийн орчинд элсэлтийн шалгалтаас эхлээд төгссөний дараах баримт бичгийн бүрдүүлэлт хүртэл бүхий л шатанд ёс зүйн зөрчил илэрч болно. Их, дээд сургуулиуд анги танхимаа түрээслэх, сургуулийн мэдлийн газрыг зарах, ажил мэргэжлийн мэдлэг чадвар дорой хүмүүсийг танил тал, улс төрчдийн шахалтаар ажилд авснаар боловсролын стандартын түвшинг доройтуулдаг. Дүн, кредит, диплом, цол хэргэмийг худалдаж авах, хууль бусаар олж авах, багш нар тогтсон төлбөрөөс гадна нэмэлт төлбөр төлөхийг оюутнаас шаардах зэрэг нь боловсролын салбарыг сөгдүүлэхэд хүргэдэг байна (МУШУТИС 2017, 2).

2014 онд ЮНЕСКО-н Боловсролын төлөвлөлтийн олон улсын хүрээлэнгээс гаргасан судалгаанд боловсролын салбар авлигад өртөж болох боломжуудыг тодорхойлсон байна. Энд авлигыг залилан, хээл хахууль, луйвар, шахалт, тал тохой татах гэсэн 5 үндсэн төрөлд хуваан авч үзжээ (МУШУТИС 2017, 3). Зарим судлаач тал засах, хамаатнаа татах, давуу тал олгох, танил тал харах зэрэг олон үйл ажиллагааг багтаасан өргөн хүрээний үйлдлийг авлига гэсэн ерөнхий нэрээр ихэвчлэн нэрлэдэг гэдгийг онцлоод, дээд боловсролын талбарын авлигын хэлбэрт хахууль, үгсэх, ашиг сонирхлын зөрчил, тал засах, луйвар, лоббидох зэргийг жишээлэн харуулжээ (Denisova-Schmidt 2018, 63-64). Мөн шалгалт, шүүлгийн үеэр хуулах, шалгалтын дүнг өөрчлөх гэх мэт хууран мэхлэх; зохих ёсоор талархахгүйгээр бусдын санаа, өгөгдөл, илэрхийллийг өөрийн юм шиг ашиглах зэргийг багтаасан зохиолын хулгай хийх; туршилтад зориулж өгөгдөл зохиох, хуурамч мэдээлэл оруулах, байхгүй өгүүлэл, эх сурвалж дурдах, эшлэх гэх мэт хуурамчаар үйлдвэрлэх; эрдмийн олон шаардлагыг биелүүлэхийн тулд нэг ажлыг олон дахин ашиглах; оюутны дүнгийн мэдээ, диплом зэргийг хуурамчаар үйлдэх, үйлдэхийг завдах; гэрийн даалгаврыг өмнөөс хийх, өмнөөс нь шалгуулах гэх мэтээр шударга бус зүйлд туслах; шалгалтын материалд зөвшөөрөлгүй нэвтрэх эрх олж авах, хангаж өгөх, даалгавраа гүйцэтгэхэд нь бусад оюутанд саад учруулах, саад болох, шалгалт эсвэл бичгийн ажлыг сунгах хэрэгтэй тухай худал мэдээлэх, шалгалтын цаг дуусчхаад байхад үргэлжлүүлэн бичих, номын сангийн материалыг өөрийн хэрэгцээнд зориулан хав дарах, үгүй хийх зэргээр шударга бус давуу тал олох (European Centre for Higher Education 2004, 21-22) үйлдлийг ёс зүйгүй үйлдэлд тооцсон байна.

Манай орны хувьд энэ талын судалгаа цөөн байгаа ч их, дээд сургууль, коллежийн багшийн ажлын хариуцлага, ёс зүйн асуудлыг дээд боловсролын шинэчлэлийн зураглал 2010-2021, дээд боловсролын тухай хууль, боловсролын тухай хууль, төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлого, дээд боловсролын санхүүжилт, суралцагчдын тэтгэлэг, тэтгэмж, нийгмийн баталгааны тухай хууль, хүн амын эрүүл мэндийн боловсрол үндэсний хөтөлбөр, Монгол улсын засгийн газраас боловсролын салбарт 1997-2005 онд хийх өөрчлөлтийн үндсэн чиглэл зэрэг эрх зүйн баримт бичгийн хүрээнд судлан, төрийн өмчийн болон хувийн статустай 10 гаруй их, дээд сургууль, коллежийн багшийн ажлын хариуцлага, ёс зүйн дүрмийн заалт, их, дээд сургууль, коллежийн багшийн мэргэжлийн ёс зүйн ерөнхий дүрмийг задлан шинжилж, НҮБ-ын боловсрол, шинжлэх ухаан, соёлын байгууллагын их, дээд сургуулийн

багшлах боловсон хүчний статусын тухай зөвлөмж зэрэг олон улсын зарим баримт бичгийг судалсны үндсэн дээр дээд боловсролын байгууллагууд ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтийн хяналт, үнэлгээ, хариуцлагын тогтолцоог дээшлүүлэх асуудалд нэн тэргүүнд анхаарал хандуулах шаардлагатай (МУШУТИС 2018) гэдгийг санал болгосон байдаг.

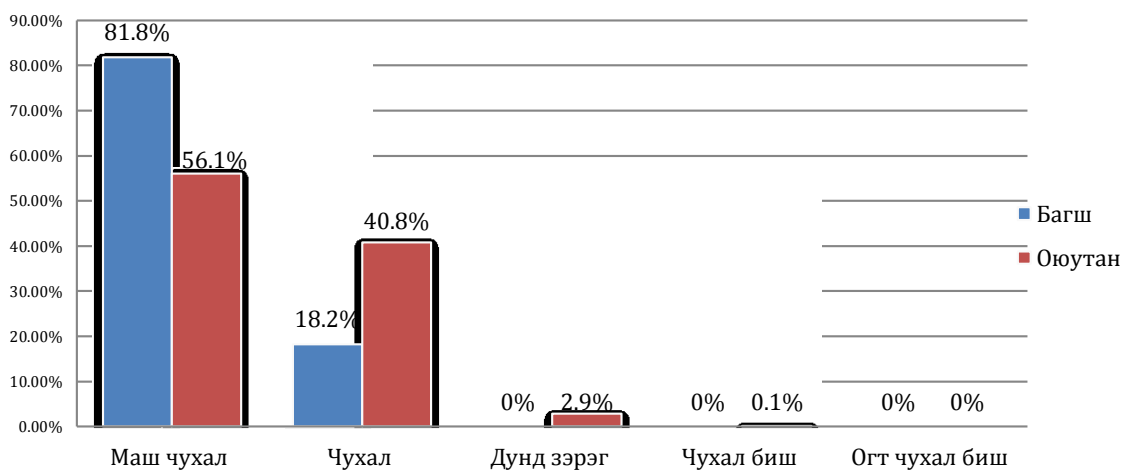
Ер нь байгууллагын хүлээн зөвшөөрөгдсөн ёс зүйн уур амьсгал, ажилчдынх нь ёс зүйн үйлдэл хооронд холбоо хамаарал байдаг бөгөөд ёс зүйн уур амьсгал нь ёс зүйн үйлдлийн урьдчилан мэдээлэгч болж чаддаг (Philip 2017). Виктор, Каллен нар (1987; 1988) ёс зүйн уур амьсгалын үзэл баримтлалаар дамжуулан ёс зүйн үйлдлийг удирдан зохицуулах асуудлыг хөнджээ. Ёс зүйн уур амьсгал гэдэг нь байгууллагын ажилтнуудын баримталдаг, тэдний шийдвэр гаргах, ёс зүйн асуудалд хариу үзүүлэхэд нөлөөлдөг ёс зүйн зохих үйлдэлд хамаарах хэм хэмжээ, үнэт зүйл, дадлын тухай нийтлэг төсөөлөл юм. Ёс зүйн уур амьсгал нь ёс зүйн үйлдэлд эерэг, сөрөг янз бүрийн нөлөөтэй (Simha and Cullen 2011). Ёс зүйн зөрчлийг ёс зүйн уур амьсгалын нөлөө рүү мөшгөн судалж болдог (Arnaud 2010). Хувь хүмүүс ёс суртахууны хувьд хөгжихийн хэрээр ёс зүйн асуудлыг шийдэхийн тулд өөрийн сонирхол, сайхан сэтгэл, зарчим зэргийг багтаасан ёс зүйн төрөл бүрийн шалгуурыг ашигладаг (1981; 1984) байна. Ёс зүйн уур амьсгалын талаарх ойлголт нь байгууллагын доторх ёс зүйн үйлдлийг илүү сайн удирдахад тусална. Ёс зүйгүй үйлдэл нь байгууллага, цаашлаад нийгэмд маш хохиролтой нь батлагдсан учраас энэхүү ойлголт онцгой ач холбогдолтой (Wimbush, Shepard and Markham 1997, 1706). Байгууллага дахь ёс зүйн уур амьсгалыг илрүүлж, хэмжих чадвартай байх нь ёс зүйн ирээдүйн үйлдэлд анхаарал хандуулах боломжийг олгодог (Victor ба Cullen 1987) ажээ. Хэрэв ёс зүйн давамгайллагч уур амьсгал ёс зүйгүй үйлдэлд хүргэж болзошгүй нь илэрвэл удирдлагын гишүүд хөндлөнгөөс оролцож, ёс зүйн уур амьсгалыг сайжруулж болно (Wimbush, Shepard and Markham 1997).

Дээд боловсролд ёс зүйгүй үйлдэл үргэлжилсээр байвал оюутнууд сургууль, эрдэм шинжилгээний салбартаа итгэх итгэлээ алдахаас гадна энэ нь маргаашийн манлайлагчдад айдас төрүүлэм өнгө аяс суулгах тул цаад хор уршиг нь маш хатуу (Philip 2017, 10). Иймд их, дээд сургуулийн орчны ёс зүйг судлан, оролцогч талуудын ёс зүйн талаарх төсөөллийг илрүүлэх нь чухал юм.

БҮЛЭГ 2. ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН ОРЧИН ДАХЬ ЁС ЗҮЙН ТАЛААРХ ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУДЫН ТӨСӨӨЛӨЛ

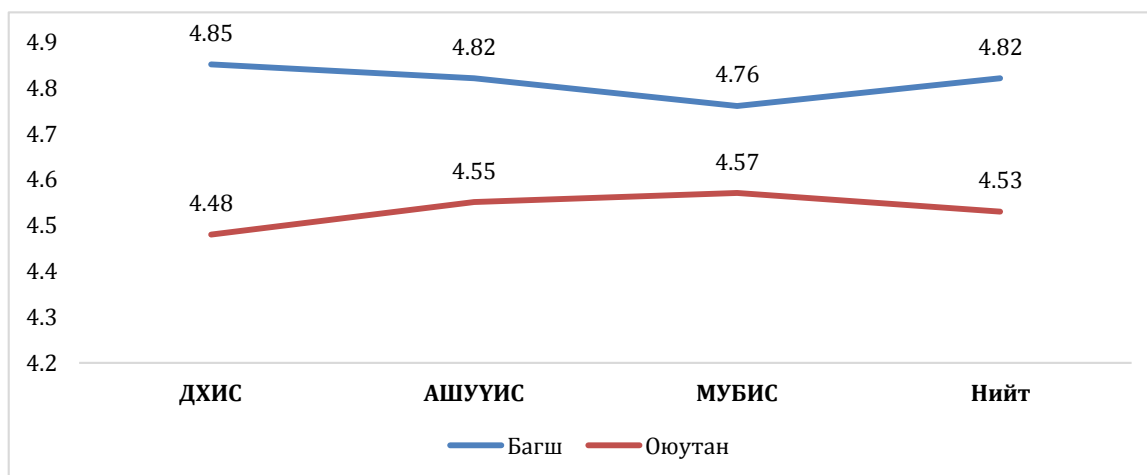
Судалгааны хүрээнд их, дээд сургууль дахь ёс зүй, оролцогч талуудын ёс зүйн үйлдлийг тодорхойлж болох нэг хүчин зүйл нь ёс зүйн асуудалд хэр ач холбогдол өгч буй байдал юм.

Зураг 5: Ёс зүйтэй байх нь таны хувьд хэр зэрэг чухал вэ?

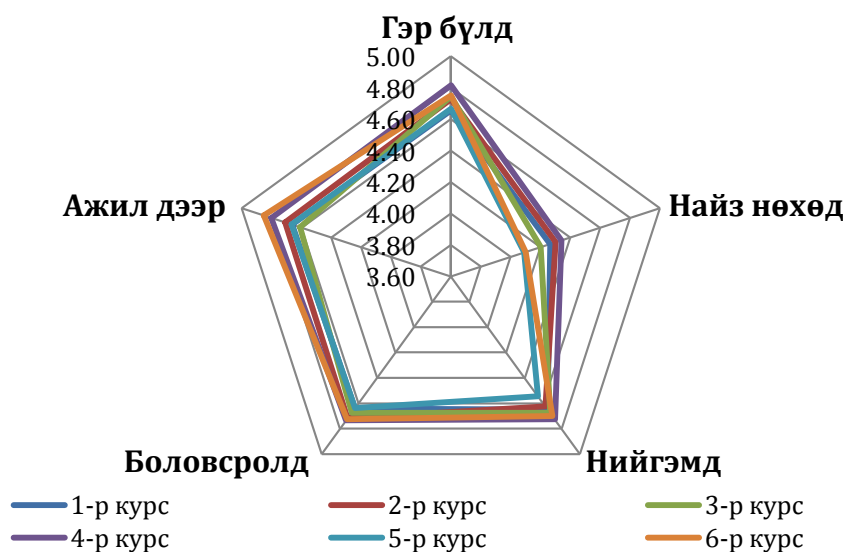

Ёс зүйтэй байх нь хэр чухал вэ гэсэн асуултад багш нарын 81.8 хувь нь маш чухал гэж хариулсан бол ойролцоогоор 20 оюутан тутмын 1 нь буюу 56.1 хувь нь чухал гэж хариулжээ. Багш нарын ёс зүйг эрхэмлэх байдал оюутнуудаас өндөр байна. Сургуулиудаар төдийлөн ялгаатай биш ч нарийвчлан шинжилбэл МУБИС-ийн багш, оюутны үнэлгээ ойролцоо бол ДХИС-ийн багш, оюутны үнэлгээ нэлээд ялгаатай байна.

Зураг 6: Багш, оюутнуудын ёс зүйг эрхэмлэх байдал, сургуулиар (5-маш чухал, 4-чухал, 3-дунд зэрэг, 2-чухал биш, 1-огт чухал биш)

Зураг 7: Нийгмийн амьдралын хүрээнд ёс зүйн үнэт зүйлс хэр чухал болохыг тодорхойлсон байдал (Үнэлгээний утга: маш их чухал -5, чухал -4, дунд зэрэг -3, чухал биш -2, огт чухал биш -1)

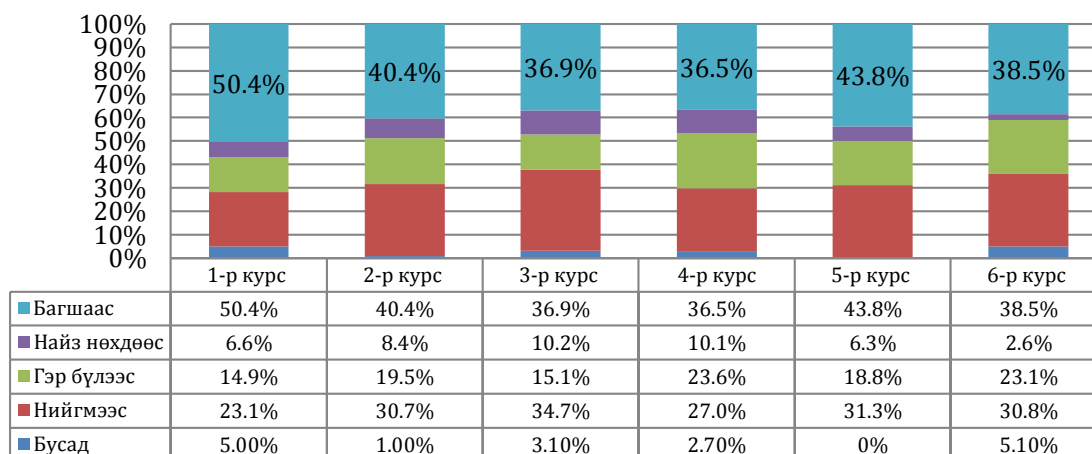
Оюутнуудаас ёс зүйг гэр бүл, найз нөхөд, боловсрол, нийгэм, ажил зэрэг таван хүрээнд хэр чухал болох талаар үнэлүүлэхэд хамгийн өндөр үнэлгээг гэр бүл (4.74), боловсрол (4.7), ажил дээр (4.7) тус тус авчээ. Харин үүнийг оюутнуудын курсээр харвал курс ахих тусам ёс зүйн үнэт зүйлсийг эдгээр бүх хүрээнд эрхэмлэх хандлага нэмэгдэж байна.

Судалгаанд хамрагдсан багш нараас их сургуулийн орчны ёс зүй нийгмийн бусад хүрээний ёс зүйгээс ялгарах онцлог, мөн чанарын талаар нээлттэй асуултын хүрээнд тодруулахад Хүснэгт 1-д дурдагдсан шинж чанаруудыг нийтлэг дэвшүүлсэн байна. Юуны өмнө эрдэм мэдлэгийг түгээдэг академик орчин учраас багш, оюутны хувьд шинэ санаа инноваци нэвтрүүлэх, бүтээл туурвих, үзэл бодлоо илэрхийлэх нь чухалд тооцогддог, түүнчлэн ирээдүйн мэргэжилтний төлөвшлийн үндсийг тавьж өгдөг, олон оролцогч талтай (нийгмийн ялгаатай давхаргыг төлөөлсөн), тэдгээрийн хооронд удирдлага, зохион байгуулалтын нарийн хэв маяг зонхилдог зэрэг онцлогтой гэж үзжээ.

Хүснэгт 4: Их сургуулийн орчны ёс зүйн онцлог, мөн чанарын талаар багш нарын хариултын нэгтгэл

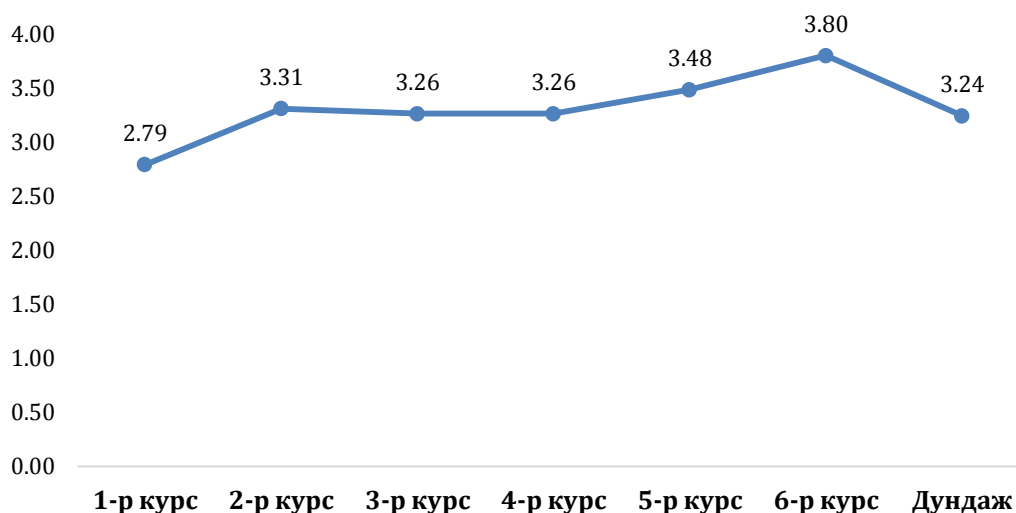
- ❖ Академик байгууллага учраас академик эрх чөлөө, хариуцлагын асуудал чухал.
- ❖ Ирээдүйн мэргэжилтний хандлага, итгэл үнэмшил, үндэс суурийг тавьдаг.
- ❖ Босоо удирдлагатай тул удирдлагын ёс зүй хандлага харилцаа чухал.
- ❖ Мэргэжилтний мэргэшсэн байдлын үндэс нь ёс зүйн төлөвшил байдаг.
- ❖ Өөр өөр давхаргын хүмүүсийн хооронд харилцаа явагддаг. Ижил тэгш харилцах, хүнлэг хандах хэрэгтэй.
- ❖ Сахилга бат, дүрэм журам чухал.
- ❖ Хичээл сургалтын чанар чухал.
- ❖ Шинэ санаа, инноваци бий болж нэвтэрч байдаг. Түүнийг зохицуулахад ёс зүй хэрэгтэй
- ❖ Шинжлэх ухаан, эрдэм мэдлэгийг түгээдэг орчин тулд эерэг хандлага, ёс зүй чухал
- ❖ Багш нар сайн үлгэрлэн дагуулагч байх шаардлагатай. Оюутан залуучуудтай харьцдаг.

Зураг 8: Ёс зүйн талаар хэнээс/юунаас суралцах ёстой талаар оюутны хариулт (курсээр)

Оюутнуудаас ёс талаар хэнээс илүү суралцах ёстой тухай тодруулсан асуултад багшаас гэсэн хариулт хамгийн өндөр хувийг эзэлж байгаа хэдий ч энэ үзүүлэлт оюутнуудын курс ахих тусам буурах хандлагатай байна. Нэгдүгээр курсийн 2 оюутан тутмын 1 нь багшаас ёс зүйн талаар суралцах ёстой гэж үзэж байсан бол энэ хариулт 4-р курсийнхний дунд 3 оюутан тутмын 1 болж буурсан байна.

Зураг 9: Их сургуулийн орчинд ёс зүйгүй байдал хэр газар авсан үзэгдэл болох талаар оюутны хариулт, курсээр (1-маш бага, 2-бага, 3-дунд зэрэг, 4-их, 5-маш их)

Түүнчлэн их сургуулийн орчинд ёс зүйгүй байдал хэр их газар авсан үзэгдэл болохыг оюутнаар үнэлүүлэхэд (1-маш бага, 2-бага, 3-дунд зэрэг, 4-их, 5-маш их) нийт оюутны үнэлгээний дундаж үзүүлэлт 3.24 буюу дунд зэрэг гэсэн үнэлгээ гарчээ. Энэ үзүүлэлтийг курсээр харьцуулж харахад курс ахих тусам өсөн нэмэгдсэн үр дүн гарсан нь оюутнуудын курс ахих тусам их сургуулийн орчинд ёс зүйгүй үзэгдэл газар авсан гэж үзэх хандлага нэмэгдэж байгааг илэрхийлж байна.

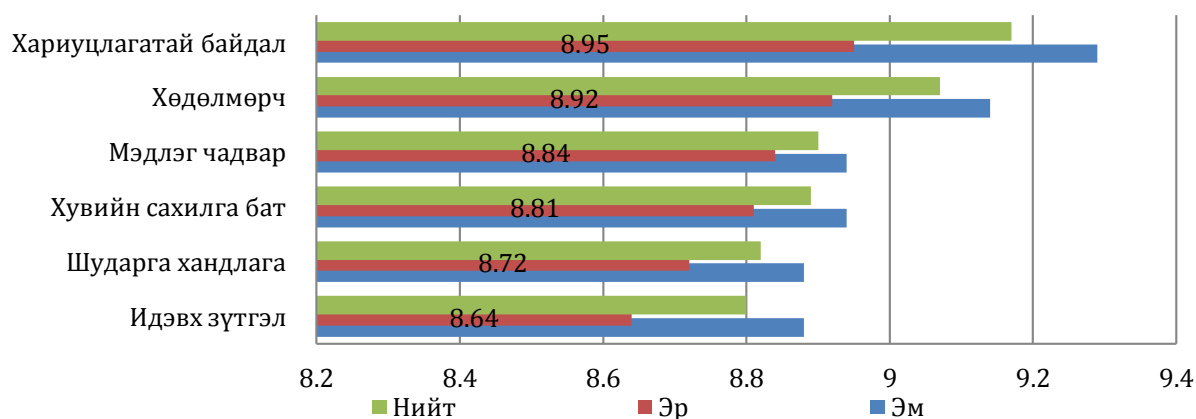
Хүснэгт 5: Оюутнуудын ёс зүйн төлөвшлийг авч буй эх сурвалжийн онооны дундаж, курсээр

Курс	1-р курс Дундаж (Стандарт хазайлт)	2-р курс Дундаж (Стандарт хазайлт)	3-р курс Дундаж (Стандарт хазайлт)	4-р курс Дундаж (Стандарт хазайлт)	5-р курс Дундаж (Стандарт хазайлт)	6-р курс Дундаж (Стандарт хазайлт)	Нийт Дундаж (Стандарт хазайлт)
1. Гэр бүл	2.81	2.42	2.31	2.94	1.85	2.68	2.53
	2.56	2.48	2.39	2.81	1.70	2.61	2.52
2. Найз нөхөд	4.00	3.73	3.79	3.95	3.64	3.98	3.83
	1.97	1.86	1.89	1.88	1.52	1.94	1.88
3. Багш	3.95	3.52	3.50	3.72	2.88	3.85	3.60
	2.25	1.96	1.89	2.05	1.63	2.02	2.00
4. Ах дүү, хамаатан садан	4.62	4.49	4.54	4.37	4.79	3.95	4.49
	1.77	1.86	1.88	1.69	1.98	2.12	1.84
5. Анги танхим, сургууль	4.53	4.21	4.42	4.41	3.45	4.73	4.34
	1.82	1.63	1.63	1.67	1.66	1.84	1.69
6. Интернет, цахим сүлжээ	5.02	5.54	5.41	5.46	5.30	4.65	5.37
	2.03	1.99	1.97	1.96	2.07	2.12	
7. Хэвлэмэл бүтээл	5.93	5.88	5.79	5.81	6.52	5.58	5.86
	2.14	2.06	2.24	2.20	1.91	2.27	2.15
8. Радио телевиз	5.77	6.02	5.90	5.93	6.36	5.45	5.92
	2.28	1.96	2.13	2.29	1.98	2.31	2.13

Оюутнуудын ёс зүйн төлөвшлийг авч буй эх сурвалжид өгсөн онооны дунджийг харахад багш нь гэр бүл ба найз нөхдийн дараа гуравдугаар эрэмбэлэгдсэн байна. Харин анги танхим, сургууль нь ах дүү хамаатан садны дараа дөрөвдүгээрт оржээ.

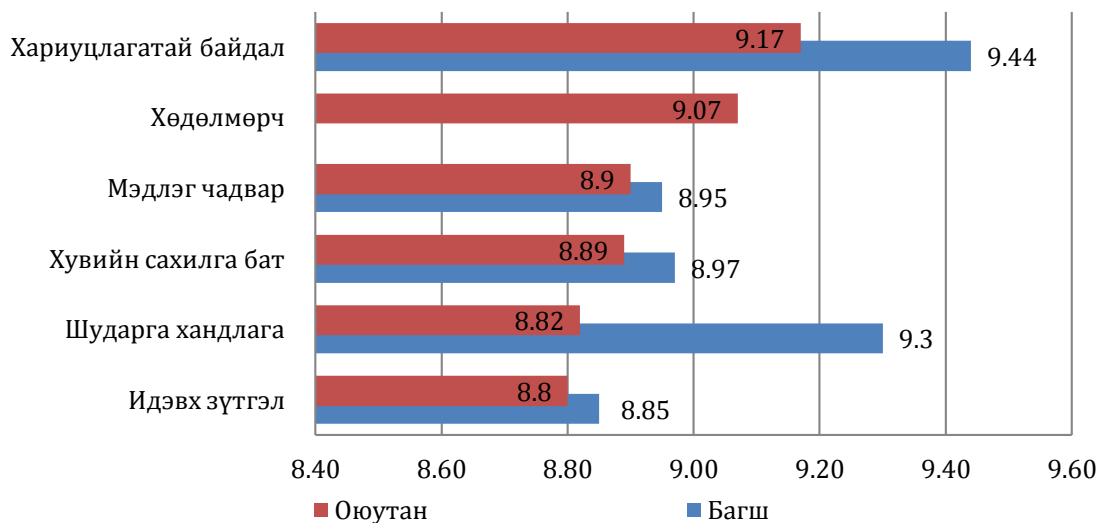
Хувь хүний зан чанаруудыг ач холбогдлоор нь 1-10 онооны хооронд үнэлсэн оюутны үнэлгээний дунджаар зан чанаруудыг буурах эрэмбээр байрлуулахад Зураг 3-д үзүүлсэн зан чанарууд хамгийн өндрөөр үнэлэгдсэн ба хүйсийн хувьд эмэгтэй оюутнууд эрэгтэйчүүдээс илүү дээрх зан чанаруудыг ач холбогдолтойд үзсэн байна.

Зураг 10: Оюутнуудаас хамгийн өндөр үнэлгээ авсан зан чанар (хүйсээр)

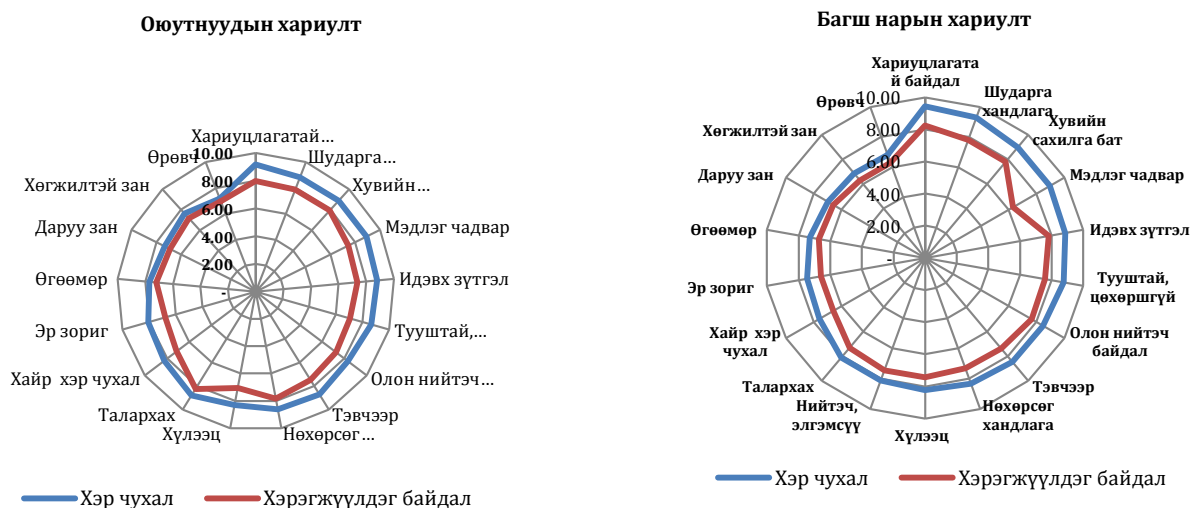
Харин багш нарын зан чанаруудыг ач холбогдлоор нь 1-10 хүртэлх оноогоор үнэлсэн үнэлгээний дунджуудыг эрэмбэлбэл хариуцлагатай байдал (8.95), хөдөлмөрч зан (8.92), мэдлэг чадвар (8.84), хувийн сахилга бат (8.81), шударга хандлага (8.72) ба идэвх зүтгэл (8.64) зэрэг зан чанарууд эхний эгнээнд эрэмбэлэгдсэн.

Зураг 11: Их, дээд сургуулийн багш, оюутнуудын хамгийн өндрөөр үнэлж буй зан чанарууд (багш, оюутнуудын хариулт)

Харин зан чанаруудыг үнэлсэн байдлыг багш, оюутнаар харьцуулж харвал шударга хандлагыг үнэлсэн байдал багш, оюутнаар бага зэрэг ялгаатай буюу багш нар шударга хандлагыг оюутнуудаас илүү өндөр үнэлсэн байна.

Зураг 12: Зан чанаруудыг эрхэмлэх байдал ба хэрэгжүүлдэг байдлын үнэлгээний дунджуудын харьцуулалт, багш, оюутнаар

Багш, оюутнаар зан чанаруудыг үнэлүүлэхдээ тухайн зан чанар түүний хувьд хэр чухал болох болон амьдралд хэрэгжүүлдэг байдал гэсэн үндсэн 2 шалгуур тус бүрээр 1-10 оноогоор үнэлүүлсэн. Эдгээр шалгуурын дагуу багш, оюутны үнэлгээний дунджийг харьцуулан харвал тухайн зан чанарыг чухалчлан үзэж буй байдал ба бодит байдал дээр хэрэгжүүлдэг байдлын хооронд зөрүүтэй байна. Тодруулбал багш нарын зан чанаруудыг чухалд үзэх байдлын дундаж үзүүлэлт 8.1 ба түүнийг хэрэгжүүлдэг байдалд өгсөн үнэлгээний дундаж 7.2 байгаа бөгөөд энэ 2 дунджийн хоорондын зөрүү 0.9 байгаа бол оюутнуудын үнэлгээний зөрүү 1.0 байна. Эндээс их сургуулийн багш, оюутнуудын хувьд эрхэмлэж буй зан чанараа бодит байдал дээр төдийлөн хэрэгжүүлж чаддаггүй гэсэн үр дүн харагдаж байна.

Хүснэгт 6: Зан чанаруудыг эрхэмлэх байдал ба хэрэгжүүлдэг байдлын үнэлгээний дунджуудын харьцуулалт, багш, оюутнаар

	Хэр чухал болох	Хэрэгжүүлдэг байдал	Дунджийн зөрүү
	Дундаж		
1. Багш нарын үнэлгээ	8.1	7.2	0.9
2. Оюутнуудын үнэлгээ	8.4	7.4	1.0

Оюутнуудаар зан чанаруудыг 1-10 хүртэл оноогоор хэр чухал болох болон хэрэгжүүлдэг байдлыг үнэлүүлсэн үнэлгээний мэдээлэлд фактор анализ хийж үзэхэд 18 зан чанарыг үнэлж буй үнэлгээгээр 5 бүлэг ангилал тодорхойлогдсон. Оюутнууд зан чанаруудыг эрхэмлэх байдлаараа хуваагдаж буй бүлгүүдийн эрхэмлэж буй зан чанарын нийтлэг хэв шинжүүдийг тодорхойлбол эхний бүлэг оюутнууд хувийн сахилга бат, идэвх зүтгэл, шударга хандлага, хариуцлагатай байдал, тууштай, цөхөршгүй байдал ба мэдлэг чадварыг үнэлж байгаагаараа нийтлэг бол хоёрдугаар бүлгийн оюутнууд өрөвч, өгөөмөр зан, даруу байдал ба талархах сэтгэлийг чухалчилдаг байна. Харин олон нийтэч, нөхөрсөг, хөгжилтэй занг эрхэмлэдэг оюутнууд нэг бүлэг болж байхад эр зориг, хайр, хөдөлмөрч занг эрхэмлэж буй оюутнууд нэг бүлэг болж байна. Хүлээц, тэвчээрийг эрхэмлэдэг оюутнууд дээрх бүлгийн оюутнуудаас тусдаа бүлэг үүсгэсэн байна.

Хүснэгт 7: Хүний зан чанаруудыг үнэлсэн оюутны үнэлгээнд хийсэн фактор анализын үр дүн

	Факторууд				
	1	2	3	4	5
Бүлэг 1	Хувийн сахилга бат	.755			
	Идэвх зүтгэл	.730			
	Шударга хандлага	.651			
	Хариуцлагатай байдал	.568			
	Тууштай, цөхөршгүй	.456			
	Мэдлэг чадвар	.419			
Бүлэг 2	Өрөвч		.765		
	Өгөөмөр		.731		
	Даруу зан		.701		
	Талархах		.445		
Бүлэг 3	Олон нийтэч, элгэмсүү			.783	
	Хөгжилтэй зан			.737	
	Нөхөрсөг хандлага			.724	
Бүлэг 4	Эр зориг				.733
	Хайр				.703
	Хөдөлмөрч				.650
Бүлэг 5	Хүлээц				.796
	Тэвчээр				.747

Оюутнуудын үнэлгээний найдвартай байдлын үзүүлэлт өндөр (Кронбах альфа – 0.92). Түүврийн тохироц чанарын үзүүлэлт сайн (КМО – 0.89)

Зан чанаруудыг үнэлсэн багш нарын үнэлгээнд хийсэн фактор шинжилгээний үр дүнгээр багш нарын 2 үндсэн бүлэг тодорхойлогджээ. Эхний бүлэгт сахилга бат, хичээл зүтгэл, тэсвэр

тэвчээрийг эрхэмлэх байдал зонхилж байхад нөгөө бүлэг нь өрөвч нинжин сэтгэл, өгөөмөр зан, хайр халамж зэрэг сэтгэл хөдлөлийн шинжтэй харилцааны зан төлөвт түлхүү төвлөрчээ.

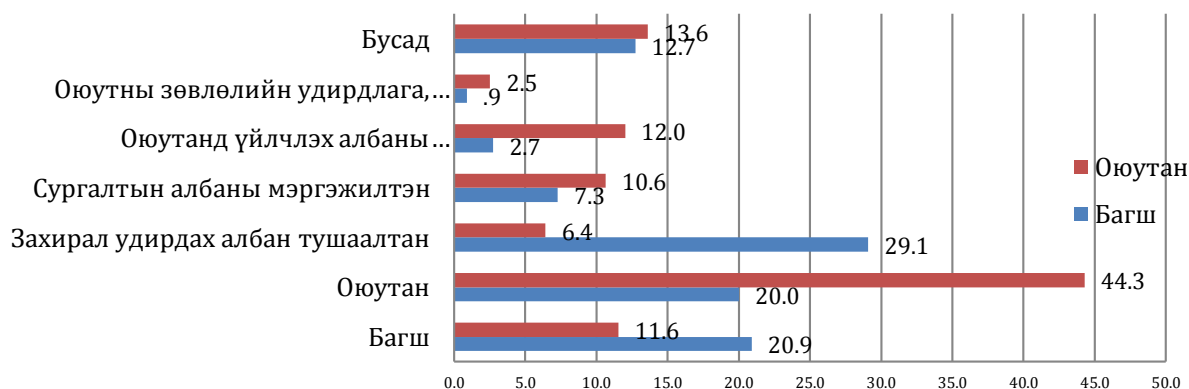
Хүснэгт 8: Хүний зан чанаруудыг үнэлсэн багш нарын үнэлгээнд хийсэн фактор анализын үр дүн

		Факторууд	
		1	2
Бүлэг 1	• Хариуцлагатай байдал	.846	
	• Идэвх зүтгэл	.827	
	• Тууштай, цөхөршгүй байх	.810	
	• Шударга хандлага	.804	
	• Нөхөрсөг хандлага	.743	
	• Хувийн сахилга бат	.741	
	• Нийтэч, элгэмсүү байдлыг	.734	
	• Мэдлэг чадвар	.701	
	• Хүлээцтэй байдал	.640	
	• Тэвчээртэй байдал	.592	
Бүлэг 2	• Өрөвч байдал		.844
	• Даруу зан		.834
	• Хөгжилтэй зан		.791
	• Талархах		.764
	• Өгөөмөр байдал		.755
	• Хайр		.749
	• Эр зоригтой байдал		.671
	• Олон нийтэч байдал		.561

Багш нарын зан чанарын үнэлгээнд хийсэн фактор анализын найдвартай байдлын үзүүлэлт өндөр (Кронбах альфа – 0.93), түүврийн тохироц чанар (KMO Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy – 0.87) байна

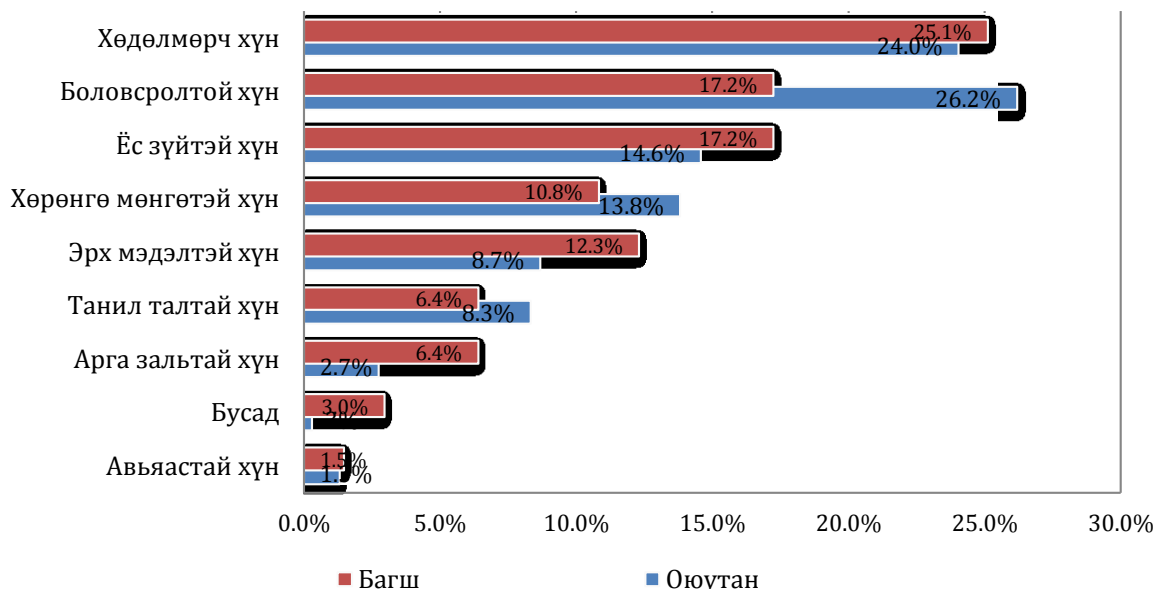
Их, дээд сургуулийн орчинд хэн хамгийн их ёс зүйгүй хандлага гаргадаг вэ гэсэн асуултад өгсөн багш, оюутны хариултад бага зэргийн ялгаа ажиглагдаж байна. Тухайлбал, багш нарын 29,1 хувь захирал, удирдах албан тушаалтан ёс зүйгүй авирладаг гэж үзсэн нь хамгийн өндөр үзүүлэлт бол оюутнуудын 44,3 хувь нь оюутнуудыг ёс зүйгүй гэж үзжээ.

Зураг 13: Таны бодлоор их, дээд сургуулийн орчинд хэн хамгийн их ёс зүйгүй хандлага гаргадаг вэ?

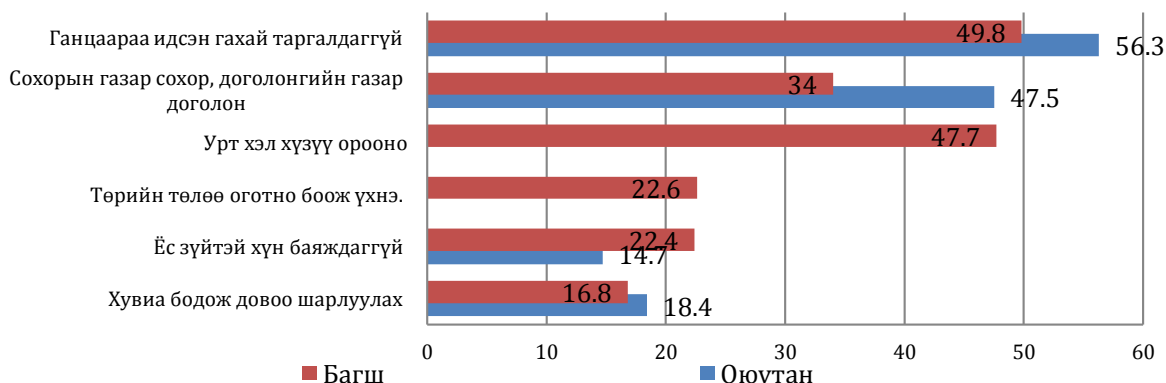
Багш нар ёс зүйгүй гэж нийт багш нарын 20,9 хувь үзсэн бол оюутнуудын 11.6 хувь нь багшийг ёс зүйгүй гэж үзсэн. Оюутнуудын хувьд багшаас илүү оюутанд үйлчлэх албаны ба сургалтын албаны мэргэжилтэн, оюутны зөвлөлийн дарга гишүүдийг ёс зүйгүй гэж үнэлжээ.

Зураг 14: Өнөөгийн нийгэмд ямар хүн сайхан амьдрах боломжтой вэ? (багш, оюутны хариултаар)

Өнөөгийн нийгэмд ямар хүн сайхан амьдрах боломжтой вэ гэсэн асуултын хариултыг сонголтоор нь эрэмбэлэхэд нэн тэргүүнд хөдөлмөрч, боловсролтой, ёс зүйтэй хүн сайхан амьдарна гэж үзсэн хандлага тодорч байна. Гэхдээ оюутнууд багш нараас илүүтэй боловсролтой хүн сайхан амьдарна гэж үзэж буй бол багш нар ёс зүйтэй хүн сайхан амьдарна гэж үзсэн байдал оюутнуудаас илүү байна. Түүнчлэн оюутнуудын хувьд хөрөнгө мөнгөтэй хүн сайхан амьдарна гэж үзэх хандлага багш нарынхаас илүү байхад эрх мэдэлтэй хүн сайхан амьдарна гэж үзсэн байдал багш нарын дунд оюутнуудаас илүү байна.

Зураг 15: Уламжлалт ойлголтуудтай санал нийлж буй байдал (багш, оюутнаар)

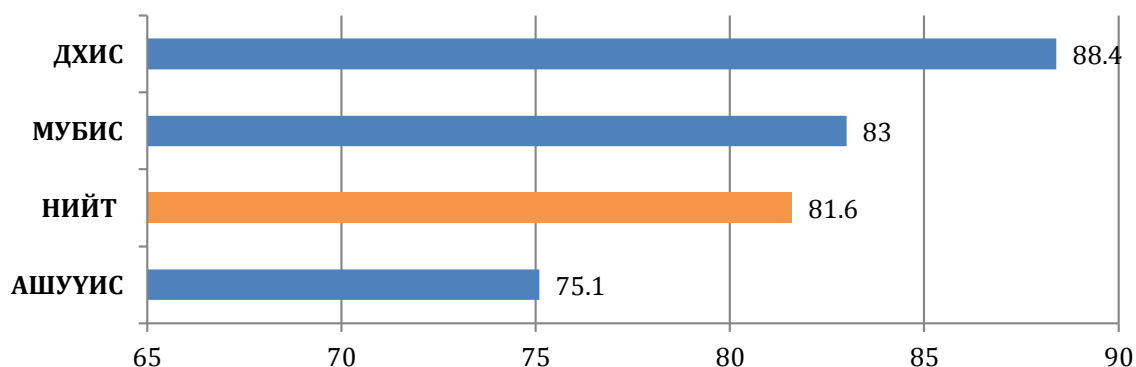

Авлига, ёс зүйгүй үйлдлийг арилгахад түүнийг илрүүлэх, мэдээлэх, шүүмжлэх, буруутгах талаар оролцогч талуудын хандлага, үзэл бодол байр суурь чухал нөлөөтэй. Судалгаагаар авлига, шударга бус ёс зүйгүй үйлдлийг нуун дарагдуулах, тэвчихэд хүргэдэг уламжлалт, тогтсон ойлголтуудтай хэр санал нийлж буйг тодруулахад тодорхой хэмжээнд санал нийлэх хандлага ажиглагдсан. Урт хэл хүзүү орооно, сохорын газар сохор, доголонгийн газар доголлон

зэрэг хэлцтэй оюутнуудын бараг тал шахам хувь нь санал нийлж байхад багш нарын 30-40 хувь нь санал нийлж байна. Нийгэмд авлига, хээл хахууль, ёс зүйгүй үйлдэл газар авахад ийнхүү олон нийтийн дунд тогтсон ойлголт хандлага сөргөөр нөлөөлдөг. Авлига, шударга бус, ёс зүйгүй үйлдэлтэй эвлэрсэн, түүнийг гэвчсэн хандлага дээд боловсролын системд багш, оюутнуудын дунд тодорхой хэмжээнд илэрч байна гэж үзэж болох юм.

Багш нар ёс зүйн хувьд оюутнуудад үлгэрлэж чаддаг эсэх талаар оюутнуудаас асуухад 5 оюутны 1 нь тийм гэж хариулсан ба сургуулиудаар харахад ДХИС-ийн оюутнуудын үзүүлэлт хамгийн өндөр бол АШУҮИС-ийн оюутнуудын үзүүлэлт арай доогуур байна.

Зураг 16: Багш нар ёс зүйн хувьд оюутнуудад үлгэрлэж чаддаг эсэх талаар оюутны хариулт, сургуулиар

Сайн мэргэжилтэнд ёс зүй чухал эсэх талаар оюутны хандлагыг тодруулахад 92,2 хувь нь чухал гэж үзсэн ба ДХИС-ийн оюутнуудын үнэлгээ бусад сургуультай харьцуулахад бага зэрэг доогуур байна.

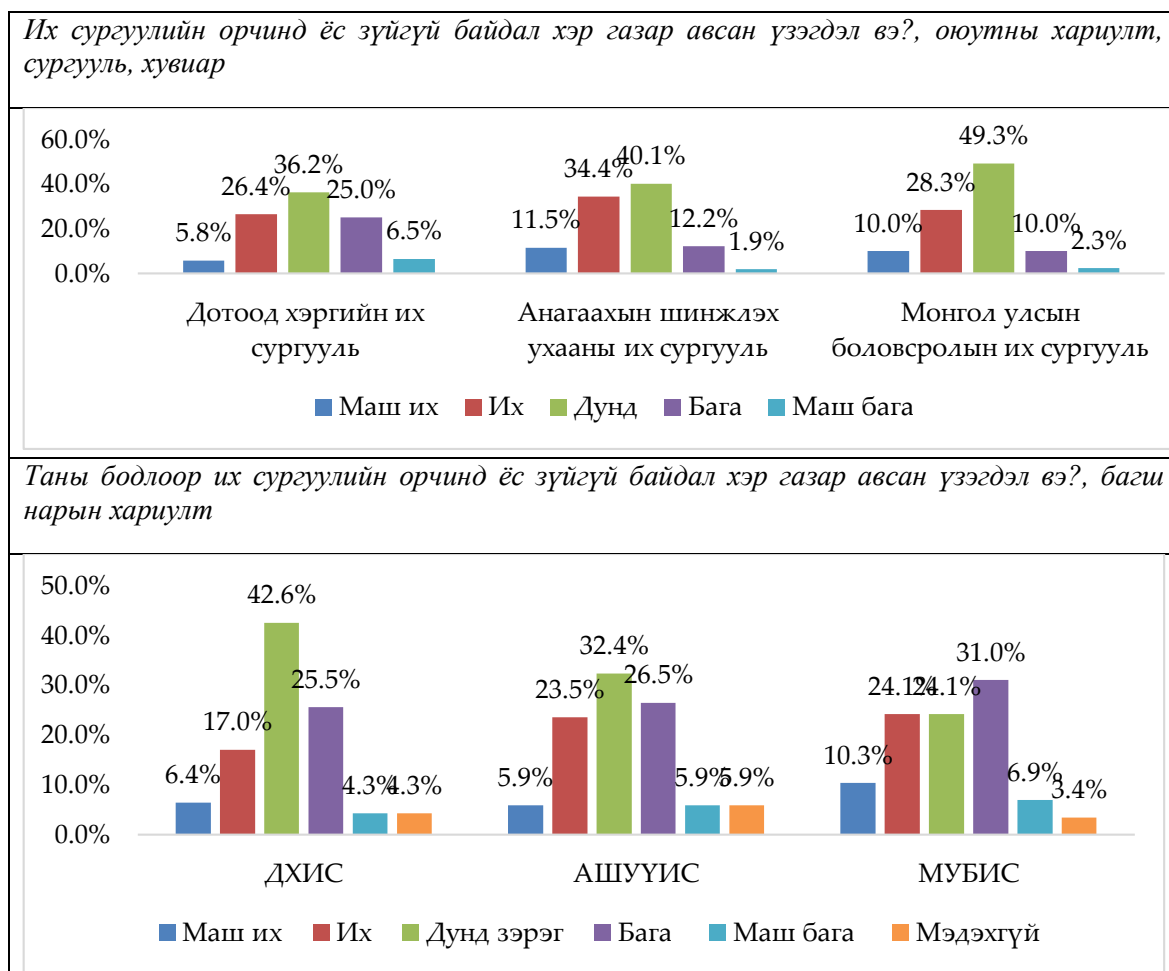
Хүснэгт 9: Мэргэжилтний ёс зүйн ач холбогдлын талаар оюутнуудын хариулт, сургуулиар

	Сургууль			Нийт
	АШУҮИС	МУБИС	ДХИС	
Сайн мэргэжилтэн заавал ёс зүйтэй байх ёстой гэдэгтэй санал нийлэх үү	95,8	93,7	87	92,2

БҮЛЭГ 3. ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН ОРЧИН ДАХЬ ЁС ЗҮЙН ЗӨРЧЛҮҮД

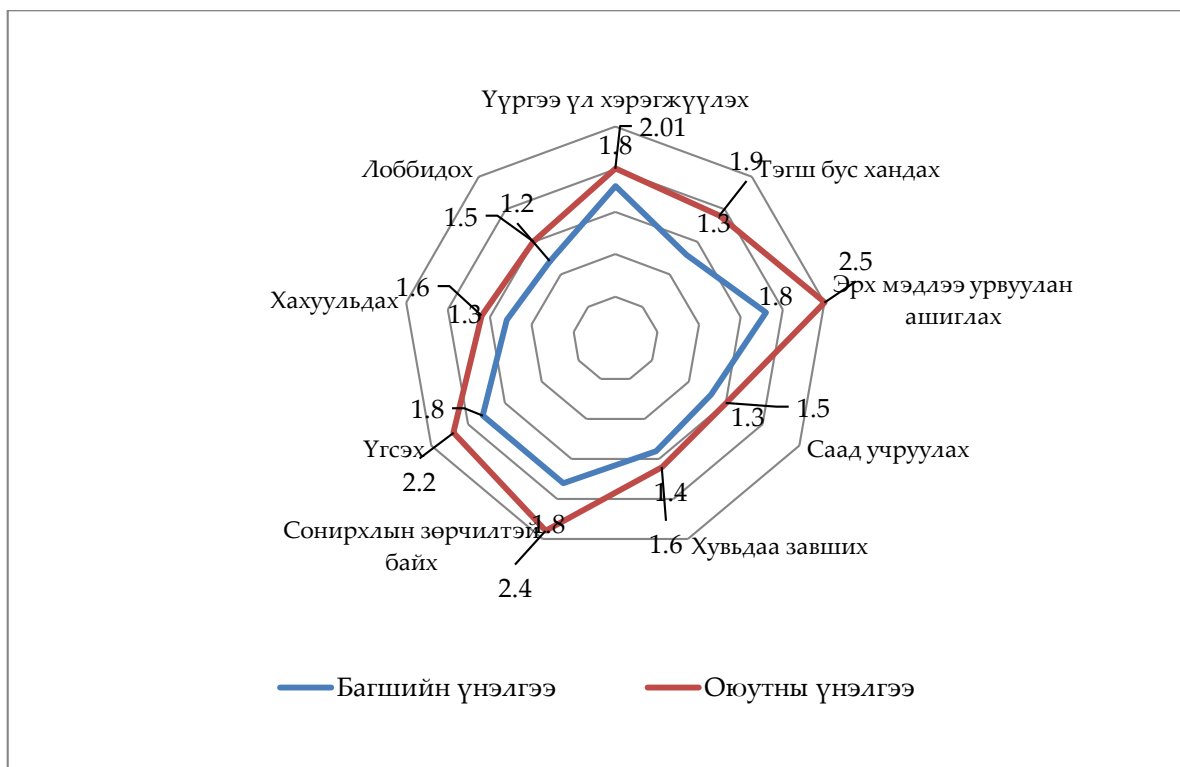
Дээд боловсролын орчин ёс зүйн асуудлуудтай нэлээд хэмжээгээр тулгардаг орчин болох нь харагдаж байна. Судалгаанд оролцсон оюутнуудын 30-40 гаруй хувь, харин багш нарын 24-34 хүртэлх хувь нь тухайн орчинд ёс зүйн зөрчил газар авсан үзэгдэл гэж хариулжээ.

Зураг 17: Их сургуулийн орчинд ёс зүйгүй байдал хэр газар авсан үзэгдэл вэ? Багш, оюутны харилт, сургууль хувиар

Судалгааны тайлангийн эхний буюу арга зүйн бүлэг дэх дээд боловсролын орчин дахь ёс зүйн зөрчил, авлига, шударга бус үйлдлийн ангиллын дагуу багшийн ёс зүйгүй үйлдлүүдэд өгсөн багш болон оюутнуудын үнэлгээний үр дүнг авч үзэж болно. Тус бүр нарийвчилсан үйлдлүүдийн талаар судалгаанд үнэлгээ авсан бөгөөд тэдгээр үйлдлүүдийг ангилалд хамруулж, тус бүрийн үнэлгээний дунджийг олж гаргасан болно. Ингэж үзэхэд 1) эрх мэдлээ урвуулан ашиглах, 2) сонирхлын зөрчилтэй байх, 3) үүргээ үл хэрэгжүүлэх, 4) үгсэх гэсэн төрлийн зан үйл, үйлдлүүд давамгайлж байна. Ерөнхийдөө багшийн ёс зүйгүй үйлдлийн талаар багш болон оюутнуудын хариултын давтамжид төсөөтэй хэлбэрийн дүрслэл бий болж байгаа нь дээрх хоёр бүлгийн хувьд төсөөтэй санал бодол буй нь харагдаж байна.

Зураг 18: Багшийн ёс зүйгүй үйлдлүүдийг дээд боловсролын орчин дахь ёс зүйн зөрчлийн ангиллын дагуу авч үзэх нь

Харин дээрх ангиллын дагуу оюутнуудын ёс зүйгүй үйлдлийг ангилж авч үзэх аваас дараах дүр зураг харагдаж байна.

Хүснэгт 10: Багшийн ёс зүйгүй үйлдлүүдийн нийтлэг хэлбэрүүд, багш болон оюутны үнэлгээний дунджаар эрэмбэлсэн нь

	Багшийн ёс зүйгүй үйлдлүүд	Багшийн үнэлгээ	Багшийн ёс зүйгүй үйлдлүүд	Оюутны үнэлгээ
1	Багш нар хичээлийн бус цагаар оюутнуудад зөвлөгөө өгдөггүй	3.047	Багш нар хичээлийн бус цагаар оюутнуудад зөвлөгөө өгдөггүй	2.92
2	Оюутанд сайн муу гэсэн хаяг шошго наах, түүгээрээ хандах	2.321	Өөрийн ном, сурах бичгийг оюутнуудад “шахах”	2.88
3	Оюутанд шударга бус үнэлгээ тавих	2.009	Оюутанд шударга бус үнэлгээ тавих	2.54
4	Оюутныг хэл амаар доромжлох	1.926	Оюутныг сурлагаар нь ялгаварлах	2.5
5	Багш хичээлээ орохгүй таслах	1.917	Танил оюутанд давуу тал олгох	2.46
6	Өөрийн ном, сурах бичгийг оюутнуудад “шахах”	1.852	Оюутанд сайн муу гэсэн хаяг шошго наах, түүгээрээ хандах	2.32
7	Танил оюутанд давуу тал олгох	1.806	Оюутныг хэл амаар доромжлох	2.17
8	Багш өөрийн үзэл бодлыг оюутанд тулгах	1.731	Багш өөрийн үзэл бодлыг оюутанд тулгах	2.13
9	Оюутныг сурлагаар нь ялгаварлах	1.561	Хувийн үнэлэмжээр оюутнуудыг ялгаварлаж хандах	2.06
10	Оюутныг төсөл, хөтөлбөрт үнэ хөлсгүй зарах	1.5	Оюутныг гадна үзэмж, хувцас зэргээр ялгаварлах	1.83
11	Хувийн үнэлэмжээр оюутнуудыг ялгаварлаж хандах	1.43	Багш хичээлээ орохгүй таслах	1.77

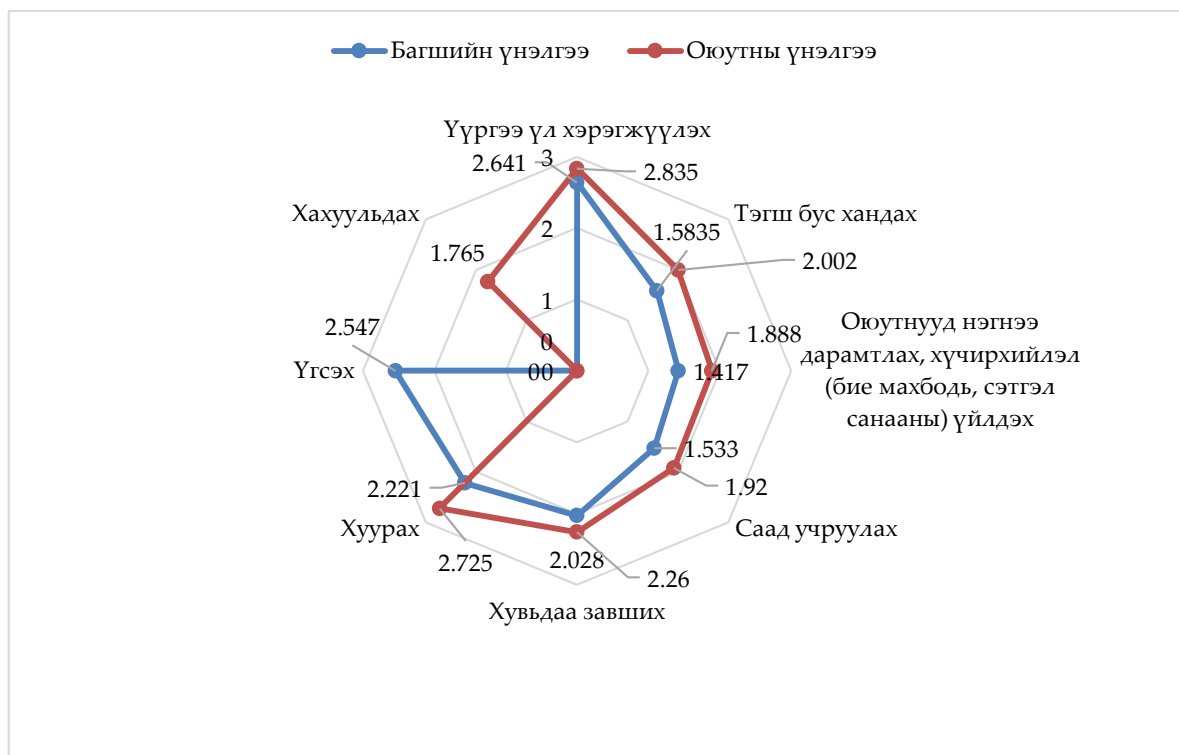
Багшийн ёс зүйгүй үйлдлүүдээс эхний 11 үйлдлийг эрэмбэлэн харвал багш болон оюутны үнэлгээнд төсөөтэй зүйлүүд, дээрх эрэмбэд ижил үйлдлүүд ч давтагдах хандлагатай байгааг харж болно. Тэдгээрийн заримаас сургуулиудаар харьцуулан харах боломжтой.

Хүснэгт 11: Багшийн ёс зүйгүй үйлдлийн нийтлэг хэлбэрүүд, сургуулиар

		Их сургуулиуд					
		ДХИС		АШУҮИС		МУБИС	
Нийтлэг зөрчлүүд		Нийтлэг	Заримдаа	Нийтлэг	Заримдаа	Нийтлэг	Заримдаа
	Оюутанд шударга бус үнэлгээ тавих	6.5%	34.7%	15.8%	44.2%	18.0%	36.8%
	Танил оюутанд давуу тал олгох	16.2%	23.8%	24.6%	29.9%	18.6%	26.9%
	Оюутныг хэл амаар доромжлох	7.2%	23.6%	11.3%	26.8%	7.8%	27.9%
	Дүн гаргахдаа оюутнаас шан харамж авах	3.9%	10.5%	3.2%	14.1%	4.7%	17.5%
	Өөрийн ном, сурах бичгийг оюутнуудад шахах	18.0%	26.4%	44.7%	26.5%	32.1%	30.1%
	Багш хичээл орохгүй таслах	1.8%	7.9%	4.2%	20.8%	2%	22.6%

Мөн арга зүйн бүлэгт дээд боловсролын орчин дахь ёс зүйн зөрчил, авлига, шударга бус үйлдлийн ангиллын дагуу оюутны ёс зүйгүй үйлдлүүдэд өгсөн багш болон оюутнуудын үнэлгээний үр дүнг авч үзэж болно. Дээр дурдсанчлан, зан үйлийн ангилал тус бүрд багтах дундаж үнэлгээ нь дараах зураглалыг бий болгож байна.

Зураг 19: Оюутны ёс зүйгүй үйлдлүүдийг дээд боловсролын орчин дахь ёс зүйн зөрчлийн ангиллын дагуу авч үзэх нь

Оюутны ёс зүйгүй үйлдлийн талаар мөн багш болон оюутны зүгээс өгсөн үнэлгээг ангилан үзвэл 1) оюутнууд үүргээ үл хэрэгжүүлэх, 2) хууран мэхлэх, 3) тэгш бус хандах, 4) саад учруулах гэсэн төрлийн зан үйл, үйлдлүүд зонхилсон байна.

Хүснэгт 12: Оюутны ёс зүйгүй үйлдлүүдийн нийтлэг хэлбэрүүд, багш болон оюутны үнэлгээний дунджаар эрэмбэлсэн нь

	Оюутны ёс зүйгүй үйлдлүүд	Багшийн үнэлгээ	Оюутны ёс зүйгүй үйлдлүүд	Оюутны үнэлгээ
1	Шалгалтын үед хуулах	2.935	Багийн ажилд харилцан адилгүй оролцоотой байж нэг ижил дүн авах	3.46
2	Хичээлээ таслах	2.701	Шалгалтын үед хуулах	3.24
3	Багийн ажилд харилцан адилгүй оролцоотой байж нэг ижил дүн авах	2.654	Хичээлээ таслах	2.87
4	Худал хэлж чөлөө авах	2.547	Хичээл дээр унтах	2.8
5	Хичээл дээр, холбогдолгүй өөр зүйл хийх	2.468	Семинар дээр үзэл бодлоо хамгаалахын тулд бусадтай хэрүүл үүсгэх	2.66
6	Хичээл дээр унтах	2.287	Худал хэлж чөлөө авах	2.66
7	Семинар дээр үзэл бодлоо хамгаалахын тулд бусадтай хэрүүл үүсгэх	2.113	Хичээл дээр, холбогдолгүй өөр зүйл хийх	2.62
8	Сургуулийн орчинд эд зүйлсээ алдах тохиолдол гардаг эсэх	2.028	Сургуулийн орчинд эд зүйлсээ алдах тохиолдол гардаг эсэх	2.26
9	Багшийг үл хүндэтгэх (багштай хэрэлдэх, доромжлох г.м)	1.673	Бусад оюутныг сурлагаар нь ялгаварлах	2.23
10	Оюутнууд нэгнээ дарамтлах, хүчирхийлэх	1.654	Бусдаас хуулуулахыг шаардах	2.2
11	Бусдыгаа үзэл бодлоор нь ялгаварлан гадуурхах	1.604	Бусдыгаа үзэл бодлоор нь ялгаварлан гадуурхах	2.15

Оюутны ёс зүйгүй үйлдлүүдийн нийтлэг хэлбэрүүд нь дээрх үр дүнтэй нийцэж байгаа бөгөөд тэдний зүгээс сурах үүргээ үл хэрэгжүүлэх, хууран мэхлэх, бие биенээ ялгаварлан гадуурхах, сурах, сургах үйл ажиллагаанд саад учруулах агуулга бүхий үйлдлүүд байгааг харж болно.

Хүснэгт 13: Оюутны ёс зүйгүй үйлдлийн нийтлэг хэлбэрүүд, сургуулиар

	Их сургуулиуд						
	ДХИС		АШУҮИС		МУБИС		
	Нийтлэг	Заримдаа	Нийтлэг	Заримдаа	Нийтлэг	Заримдаа	
Нийтлэг зөрчлүүд	Худал хэлж чөлөө авах	8.7%	17.5%	27.4%	38.3%	38.8%	28.4%
	Хичээл дээр холбогдолгүй өөр зүйл хийх	13.1%	20.8%	23.4%	33.6%	28.8%	35.3%
	Хичээлээ таслах	10.9%	23.5%	30.1%	40.6%	37.8%	30.5%
	Шалгалтын үед хуулах	22.7%	40.4%	46.2%	37.2%	52.3%	31.7%
	Багийн ажилд харилцан адилгүй оролцоотой байж нэг ижил дүн авах	41.3%	27.2%	55.8%	27.9%	51.7%	33.0%
	Бусдаас хичээлээ хуулуулахыг шаардах	5.2%	19.6%	15.5%	24.3%	14.7%	26.4%
	Архи, согтууруулах ундаа хэрэглэх	2.2%	11.2%	11.7%	17.7%	11.7%	21.7%
	Семинар дээр үзэл бодлоо хамгаалахын тулд бусадтай хэрүүл үүсгэх	18.1%	36.8%	14.7%	42.9%	20.5%	42.3%

Хүснэгт 14: Оюутны ёс зүйгүй үйлдлийн нийтлэг хэлбэрүүд, сургуулиар

		Тийм	Үгүй
Дотоод хэргийн их сургууль	1-р курс	97.3%	2.7%
	2-р курс	84.7%	15.3%
	3-р курс	87.0%	13.0%
	4-р курс	90.0%	10.0%
Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургууль	1-р курс	92.0%	8.0%
	2-р курс	76.5%	23.5%
	3-р курс	73.5%	26.5%
	4-р курс	82.1%	17.9%
	5-р курс	68.8%	31.3%
Монгол улсын боловсролын их сургууль	1-р курс	87.2%	12.8%
	2-р курс	79.7%	20.3%
	3-р курс	88.2%	11.8%
	4-р курс	78.0%	22.0%
Нийт	1-р курс	91.7%	8.3%
	2-р курс	80.3%	19.7%
	3-р курс	84.5%	15.5%
	4-р курс	83.9%	16.1%
	5-р курс	68.8%	31.3%
	6-р курс	61.5%	38.5%

Байгууллагын ажилтнуудын ёс зүйг дээшлүүлэх, ёс зүйтэй орчин төлөвшүүлэхэд дүрэм журмын боловсруулалт хэрэгжилтийн байдал чухал нөлөөтэй. Судалгааны хүрээнд их сургуулийн оролцогч талуудад зориулсан дүрэм журмын талаарх багш, оюутны ойлголт мэдлэгийг тодруулсан.

Хүснэгт 15: Их сургуулийн оролцогч талуудад зориулсан ёс зүйн дүрмийн талаарх мэдлэг, багш, оюутны хариулт (3-энэ талаар сайн мэднэ, 2- зарим зүйлийг мэднэ, 1-байдаг гэж мэдэх төдий, 0-энэ талаар мэдэхгүй байна)

	Багш		Оюутан	
	Дундаж	Стандарт хазайлт	Дундаж	Стандарт хазайлт
Багшийн ёс зүйн дүрэм	2.72	0.49	1.91	0.69
Оюутны ёс зүйн дүрэм	2.39	0.72	2.25	0.68
Сургалтын болон оюутанд үйлчлэх албаны ажилтны ёс зүйн дүрэм	2.08	0.90	1.54	0.83

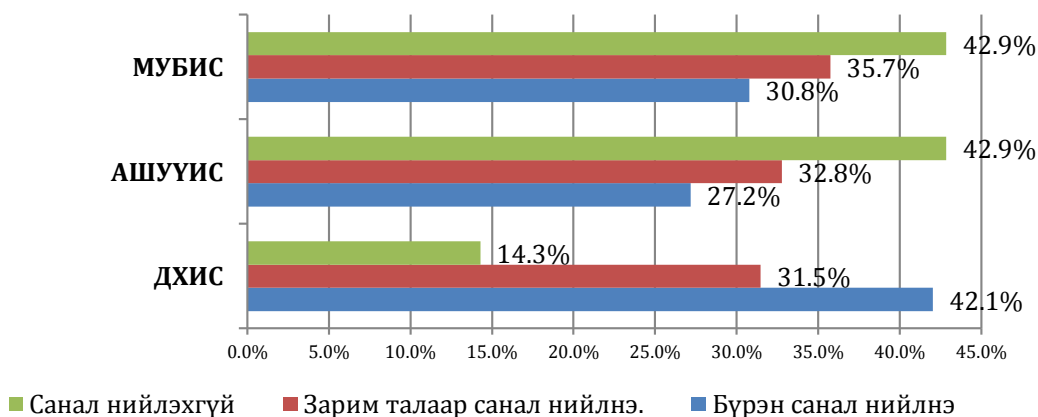
Их сургуулийн оролцогч талуудад зориулсан ёс зүйн дүрмийн талаарх багш, оюутнуудын ойлголт мэдлэгийг 0-3 онооны хооронд үнэлүүлэхэд багш, оюутнуудын үнэлгээний дундаж үзүүлэлт ялгаатай байна. Тодруулбал багш нарын үнэлгээ 2.0-2.7 ийн хооронд байгаа бол оюутнууд өөрсдөд нь хамаатай ёс зүйн дүрмийн талаарх мэдлэгтээ өгсөн үнэлгээний дундаж үзүүлэлт харьцангуй сайн (2.25) хэдий ч багш ба сургалтын болон оюутанд үйлчлэх албаны ажилтнуудын ёс зүйн дүрмийн талаар төдийлөн сайн ойлголтгүй (1.91 ба 1.54) байна. Ерөнхийдөө оюутнууд оюутны ёс зүйн дүрмийн талаар, багш нар багш нарын ёс зүйн дүрмийн талаар илүүтэй мэдэж байна.

Хүснэгт 16: Авлига, шударга бус үйлдлийг мэдээлэх талаар багш нарын хандлага (сургуулиар)

	Сургууль			Нийт
	АШУҮИС	МУБИС	ДХИС	
1. Авлига, шударга бус үйлдлийн талаар мэдээлэх нь ёс зүйтэй үйлдэл мөн үү?	100	100	95.7	98.1
2. Иргэд, олон нийт авлига, шударга бус үйлдлийн талаар мэдээлсэн хүнийг матаач, урвагч мэтээр үздэг гэдэгтэй та санал нийлэх үү?	27.3	27.6	32.6	29.6

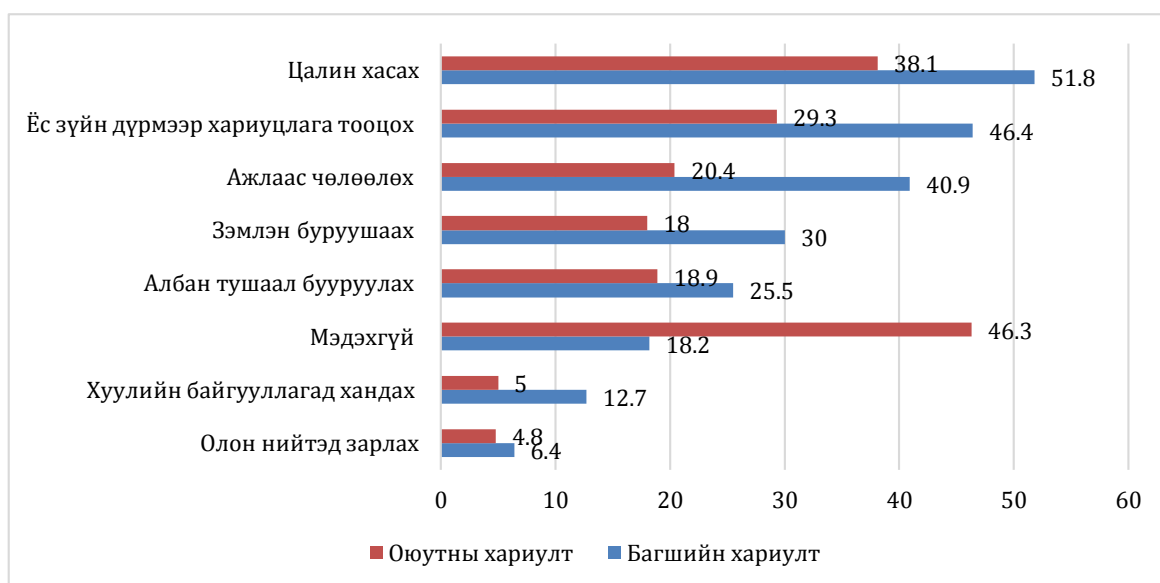
Авлига шударга бус үйлдлийн талаар мэдээлэх нь ёс зүйтэй үйлдэл мөн гэдэгтэй багш нар бүрэн санал нийлж байгаа бөгөөд сургуулиудаар бага зэргийн ялгаатай буюу ДХИС-ийн багш нарын хувьд бусад сургуультай харьцуулах санал нийлэхгүй байгаа хэсэг байна. Харин авлига, шударга бус үйлдлийн талаар мэдээлсэн хүнийг буруутгах хандлага байдаг гэдэгтэй багш нарын 30 орчим хувь санал нийлж байна.

Зураг 20: Сургуулийнхаа шалгалт авах, дүн гаргах тогтолцоо шударга гэдэгтэй санал нийлж буй байдал, оюутны хариулт, сургуулиар

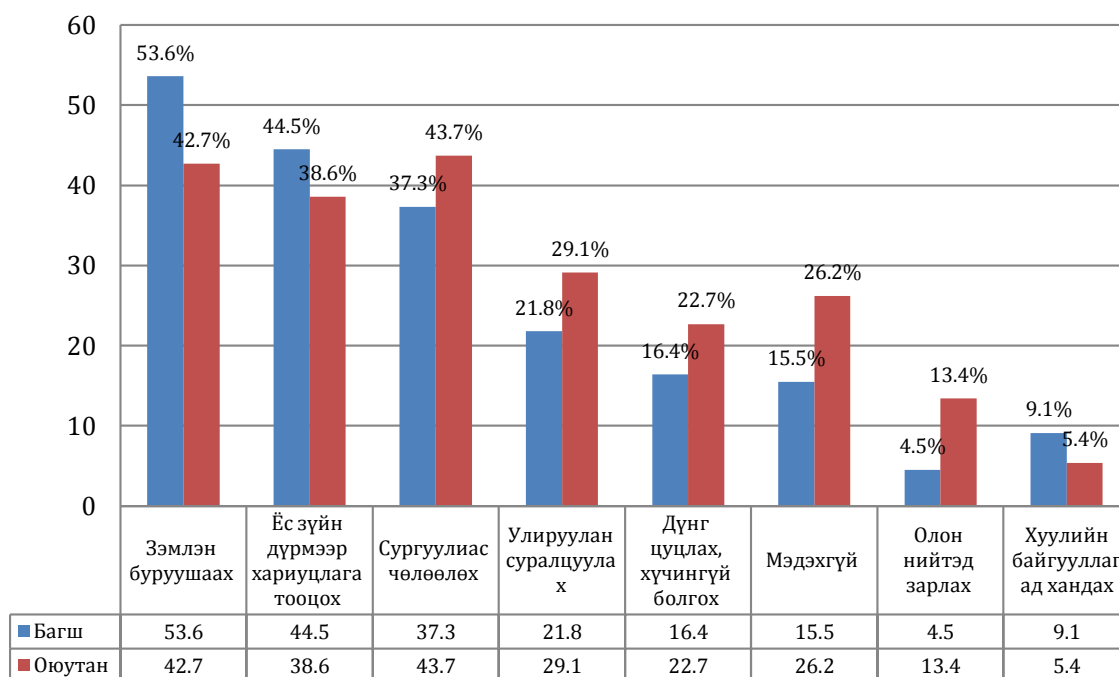
Их, дээд сургуулийн ёс зүйн түгээмэл зөрчлүүдийн нэг нь шалгалт авах, дүн гаргах тогтолцооны шударга бус байдал юм. Энэ талаар оюутнуудын санал бодлыг тодруулахад сургуулиар ялгаатай үр дүн гарчээ. Бүрэн санал нийлж буй оюутнуудын хувь ДХИС-ийн хувьд хамгийн өндөр (42.1) байна. Харин санал нийлэхгүй оюутнуудын хувь АШУҮИС (42.9) ба МУБИС-ийн (42.9) хувьд олонх байна.

Зураг 21: Багшийн ёс зүйгүй үйлдэлд тооцож буй хариуцлага /багш, оюутны хариулт/

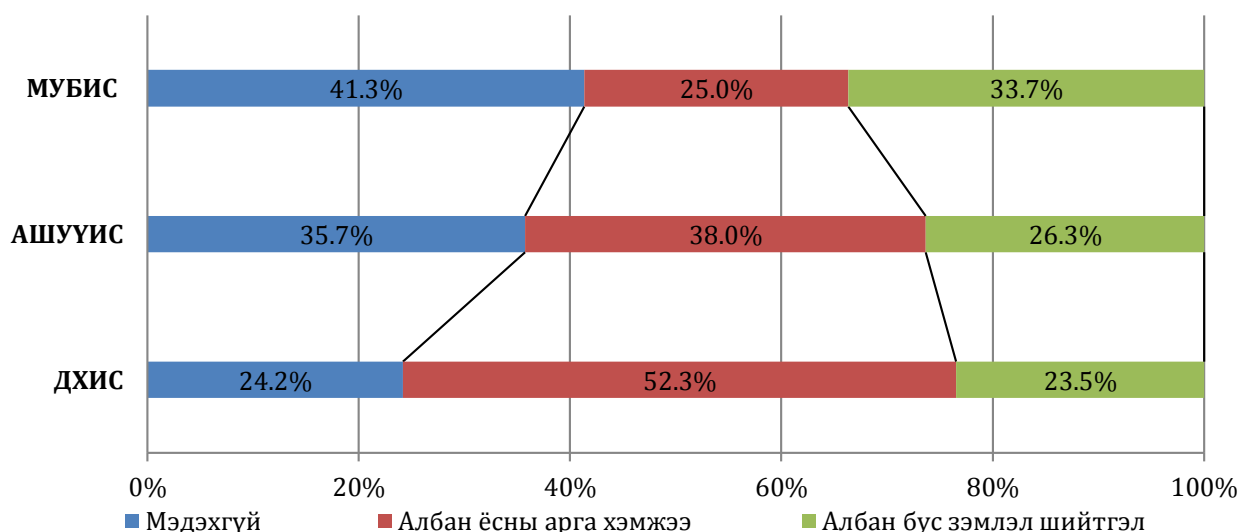
Багшийн ёс зүйгүй үйлдэлд хүлээлгэж буй хариуцлагын арга хэмжээний талаар 2 оюутан тутмын 1 нь мэдэхгүй гэж хариулсан ба цалин хасах, ёс зүйн дүрмээр хариуцлага тооцох, ажлаас чөлөөлөх арга хэмжээ авдаг байх гэж бодож буй хариултын хувь оюутнуудын дунд өндөр байна. Харин багш нарын хариултад цалин хасах, ажлаас чөлөөлөх, ёс зүйн дүрмээр хариуцлага тооцох гэсэн хариултауд өндөр хувьтай гарчээ.

Зураг 22: Оюутны ёс зүйгүй үйлдэлд хүлээлгэж буй хариуцлагын арга хэмжээ, багш, оюутны хариулт, хувиар

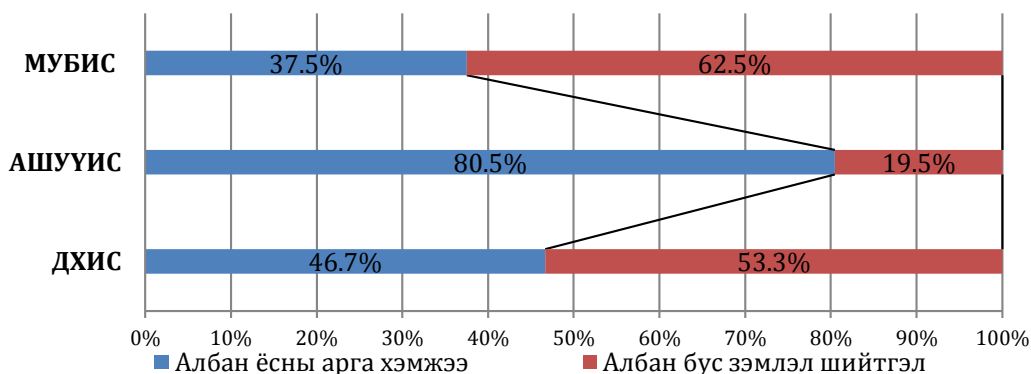
Оюутны ёс зүйгүй үйлдлийн талаар авч буй хариуцлагын арга хэмжээний талаар багш, оюутны саналыг харьцуулахад зэмлэн буруушаах, ёс зүйн дүрмээр хариуцлага тооцох, сургуулиас чөлөөлөх арга хэмжээ авдаг гэж багш оюутнуудын ихэнх нь үзсэн ба багш нарын хувьд зэмлэн буруушаах шийтгэлийг оногдуулах нь түгээмэл гэж үзсэн байхад оюутнууд сургуулиас чөлөөлөх арга хэмжээ түлхүү авдаг гэж бодож байна.

Зураг 23: Багш, оюутны ёс зүйгүй үйлдэлд хүлээлгэх хариуцлагын хэлбэрийн талаар оюутны хариулт, сургуулиар

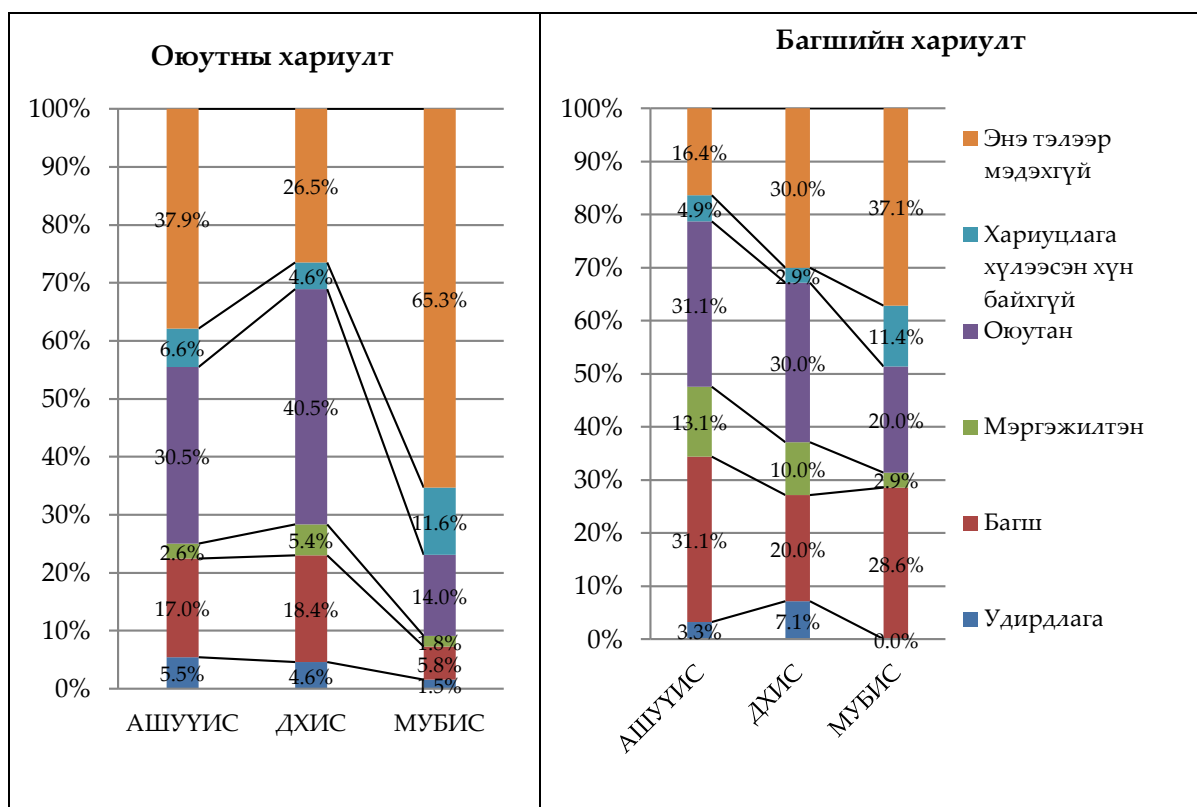
Багш оюутны ёс зүйгүй үйлдэлд хүлээлгэх хариуцлагын хэлбэрийн талаар оюутнуудын хариултыг сургуулиудаар харьцуулж харвал Дотоод Хэргийн их сургуулийн оюутнуудын хариултад албан ёсны арга хэмжээ авдаг гэсэн хариулт зонхилж байна. Түүнчлэн Монгол улсын боловсролын их сургуулийн оюутнуудын 41.3 хувь мэдэхгүй гэсэн хариултыг өгчээ.

Зураг 24: Багш, оюутны ёс зүйгүй үйлдэлд хүлээлгэх хариуцлагын хэлбэр, багшийн хариулт, сургуулиар

Их, дээд сургуулийн орчинд багш, оюутны ёс зүйгүй үйлдэлд хүлээлгэх хариуцлагын хэлбэрийн талаар багш нарын хариултыг сургуулиар нь харьцуулж үзвэл АШУҮИС-ийн багш нарын дунд албан ёсны арга хэмжээ давамгайлдаг гэсэн хариулт 80 орчим хувийг эзэлж буй бусад 2 сургуультай харьцуулахад өндөр үзүүлэлт юм. ДХИС ба МУБИС-ийн багш нарын хувьд албан бус зэмлэл шийтгэл давамгайлдаг гэсэн хариулт бага зэрэг өндөр хувийг эзэлж байна.

Зураг 25: Их, дээд сургуулийн оролцогч талуудад ёс зүйн хариуцлага хүлээлгэсэн байдал, багш оюутны хариулт, хувиар

Их, дээд сургуулийн оролцогч талуудад ёс зүйн хариуцлага хүлээлгэсэн байдлын талаар багш, оюутны өгсөн хариултыг сургуулиар харахад ялгаатай үр дүн ажиглагдаж байна. Тухайлбал оюутнуудын энэ талаар мэдэхгүй ба хариуцлага хүлээсэн хүн байхгүй гэсэн хариулт АШУҮИС-ийн оюутнуудын бараг тал хувийг эзэлж байгаа бол ДХИС-д 30 орчим хувь харин

МУБИС-д 80 орчим хувийг эзэлж байна. Ерөнхийдөө багш, оюутны хариултад ёс зүйн хариуцлага хүлээсэн багш, оюутны талаар мэднэ гэсэн хариулт бусад оролцогч талууд болох удирдлага ба мэргэжилтэнтэй харьцуулахад өндөр гарч байна.

БҮЛЭГ 5. ЁС ЗҮЙН ДҮРЭМД ХИЙСЭН АГУУЛГЫН ШИНЖИЛГЭЭ

Судалгаанд хамрагдсан их сургуулийн ёс зүйн дүрмийн агуулгыг харьцуулсан судалгааны загвараар баримтын шинжилгээний фремвок анализын аргыг ашиглан шинжиллээ. Эх хэрэглэгдэхүүнийг *ёс зүй, мэргэжлийн ёс зүй, багшийн ёс зүй, оюутны ёс зүй* гэсэн түлхүүр үгсээр шүүж бүрдүүлэв. Үүнд АШУҮИС-ийн ёс зүйн дүрэм, багшийн алтан дүрэм, АШУҮИС-ийн оюутны ёс зүйн дүрэм; МУБИС-ийн ёс зүйн дүрэм, МУБИС-ийн багшийн ажиллах журам, МУБИС-ийн оюутны журам; төрийн захиргааны болон үйлчилгээний албан хаагчийн ёс зүйн дүрэм, ДХИС-ийн дүрэм; Их, дээд сургууль, коллежийн багшийн мэргэжлийн ёс зүйн ерөнхий дүрэм багтсан болно.

Ерөнхий зорилго, их, дээд сургуулийн ёс зүйтэй холбоотой бүтээлд хийсэн тойм, нийт түлхүүр үгэнд түшиглэн, анализын явцад хоорондоо холбоотой ойлголт, санаануудыг багцлах *ёс зүйн үүрэг, ёс зүйн зөрчил, хариуцлага-шийтгэл* гэсэн үндсэн гурван категорийг дедуктив маягаар урьдчилан тодорхойлсон юм. Судалгаа эхлэхээс өмнө их, дээд сургууль, коллежийн багшийн мэргэжлийн ёс зүйн ерөнхий дүрмийг сонгон авч, их сургуулиудын ёс зүйн дүрэм, журмыг өгөгдлийн сангийн бусад хэсэгтэй системтэй харьцуулах зорилгоор индуктив маягаар нээлттэй кодлон нийт 13 дэд сэдэв буюу шошго үүсгэв.

Үүний дараа аналитик фремвокоо үүсгэн, холбогдох агуулга, контекстийг аналитик фремвок руу хүснэгтлэн нэгтгэлээ. Нэгтгэсэн өгөгдлийг боловсруулж тайлбарлахдаа NVivo 11 Плас (NVivo 11 Plus) программыг ашиглалаа.

Их сургуулиудын ёс зүйн дүрэмд заасан биелүүлбэл зохих хэм хэмжээг бүхэлд нь ёс зүйн үүрэг гэсэн категорид бүлэглэж, харин ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчсөнд тооцох заалтуудыг их, дээд сургуулийн орчин дахь ёс зүйн тухай бүлгийн 1 дүгээр хүснэгтэд тоочсон утгаар задалж кодлов.

Үр дүнг аваад үзвэл их сургуулийн ёс зүйн дүрэм, журамд үүргээ үл хэрэгжүүлэх, эрх мэдлээ урвуулан ашиглах, сургалтын үйл ажиллагаанд саад учруулах, хуурч мэхлэхэд хамаарах үйлдлүүдийг ёс зүйн зөрчил хэмээн хамгийн ихээр томъёолсон байна. Харин лоббидох, үгсэх үйлдэлд хамаарах заалт хамгийн бага дурдагджээ. Эдгээр нь Монголын их, дээд сургуулийн орчинд түгээмэл болон ховор тохиолдож болзошгүй, ёс зүйгүй үйлдлийн давтамжийг илэрхийлж байж болно.

Хүснэгт 17: *Үндсэн ба дэд сэдэв, эх сурвалж, дурдагдсан удаа*

Зангилаа сэдэв	Эх сурвалж	Дурдагдсан
Ёс зүйн зөрчлүүд	7	123
Лоббидох	1	1
Саад учруулах	6	19
Сонирхлын зөрчил	2	6
Тал засах	3	7
Тэгш бус хандах	4	8
Үгсэх	1	2
Үүргээ үл хэрэгжүүлэх	6	25
Хахууль	2	5
Хувьдаа завших	5	10
Хуурах	4	16
Эрх мэдлээ урвуулах	6	24

Ёс зүйн үүргүүд	8	36
Хариуцлага, шийтгэл	7	7

Ёс зүйн үүрэг хийгээд хүлээлгэх хариуцлага, шийтгэлтэй холбоотой заалт нь дүрэм, журмын нийт агуулгын 58.2-73.3 хувийг эзэлж байна.

Хүснэгт 18: *Сэдвүүд дүрэм, журам тус бүрээр, хувиар*

	АШУҮИС	ДХИС	Ерөнхий дүрэм	МУБИС
Лоббидох	1.12%	0%	0%	0%
Саад учруулах	5.17%	3.87%	4.88%	3.5%
Сонирхлын зөрчил	2.14%	0%	0%	0%
Тал засах	1.79%	1.73%	2.2%	0%
Тэгш бус хандах	1.28%	5.09%	7.68%	0.98%
Үгсэх	1.02%	0%	0%	0%
Үүргээ үл хэрэгжүүлэх	9.54%	3.67%	12.93%	3.01%
Хариуцлага, шийтгэл	28.88%	62.22%	23.78%	14.65%
Хахууль	1.38%	0%	0%	0%
Хувьдаа завших	2.06%	2.55%	2.2%	0.49%
Хуурах	7.45%	0%	4.63%	3.5%
Эрх мэдлээ урвуулах	5.6%	9.78%	7.2%	3.08%
Ёс зүйн үүргүүд	32.58%	11.1%	34.51%	70.78%

Харин ёс зүйн зөрчлийн тухайд тэгш бус хандахтай холбоотой заалтын 33.16 хувийг АШУҮИС, 26.32 хувийг ДХИС, 7.37 хувийг МУБИС, үлдсэн хувийг багшийн мэргэжлийн ёс зүйн ерөнхий дүрмийн агуулга эзэлж байв. Эрх мэдлээ урвуулах тухайд АШУҮИС, ДХИС, ерөнхий дүрэм, МУБИС-ийн ёс зүйн дүрэм нь 58.02%, 20.25%, 12.45%, 9.28% тус тус илэрхийлжээ. Үүргээ үл хэрэгжүүлэхэд хамаарах заалтын 71.71 хувийг АШУҮИС-ийн ёс зүйн дүрэм дангаар эзэлж байна.

Хүснэгт 19: *Нийт дүрэм, журам дахь сэдвүүдийн хувь*

	АШУҮИС	ДХИС	Ерөнхий дүрэм	МУБИС
Лоббидох	100%	0%	0%	0%
Саад учруулах	66.4%	9.9%	10.4%	13.0%
Сонирхлын зөрчил	100%	0%	0%	0%
Тал засах	71.5%	13.8%	14.6%	0%
Тэгш бус хандах	33.1%	26.3%	33.1%	7.3%
Үгсэх	100%	0%	0%	0%
Үүргээ үл хэрэгжүүлэх	71.7%	5.5%	16.2%	6.5%
Хариуцлага, шийтгэл	58.3%	25.1%	8.0%	8.5%
Хахууль	100%	0%	0%	0%
Хувьдаа завших	66.8%	16.5%	11.9%	4.6%
Хуурах	80.6%	0%	8.3%	11.0%
Эрх мэдлээ урвуулах	58.0%	20.2%	12.4%	9.2%
Ёс зүйн үүргүүд	53.3%	3.6%	9.4%	33.6%

Хариуцлага, шийтгэлийн хувьд анхааруулах, амаар болон бичгээр сануулга өгөх, донгодох, амлалт авахуулах, ёс зүйн сургалтад хамруулах, уучлал гуйхыг үүрэг болгох, олны өмнө буруушаах, учирсан хохирлыг нь төлүүлэх, зарим эрхийг хязгаарлах, тодорхой хугацаагаар суралцах хугацааг хойшлуулах, цол бууруулах, ээлжийн бус харуул, жижүүрийн үүрэг гүйцэтгүүлэх, хувийн хэрэгт тэмдэглэх, сургуулиас бүрэн мөсөн чөлөөлөх, хуулийн заалтад хамаарсан тохиолдолд хуулийн дагуу шийдвэрлэх, сайн дураараа албан тушаалаас чөлөөлөгдөх, албан тушаалын зэрэглэлийг бууруулах, ажлаас халах хүртэл арга хэмжээ авах зэргээр тусгажээ.

ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ

Судалгааны үр дүнд тулгуурлан дараах дүгнэлтийг хийж байна.

- Дээд боловсролын салбар дахь ёс зүйн асуудал нь бусад салбарын ёс зүйн асуудлаас анхаарал харьцангуй бага татдаг судалгааны талбар болохын хувьд академик болон бодлогын судалгааны эргэлтэд олон жил орхигдсон юм. Тиймээс энэ чиглэлийн тодорхой судалгаа хязгаарлагдмал байна.
- Их сургуулийн багш нарын дунд ёс зүйн эрхэмлэл маш чухалд тооцогдож байгаа бол оюутнуудын дунд ёс зүйн эрхэмлэл ерөнхийдөө чухалд тооцогдож байна. Багш нарын ёс зүйн эрхэмлэл оюутнуудынхаас өндөр байна.
- Оюутнуудын ёс зүйн үлгэр дуурайл авах хүмүүсийн эхэнд багш байгаа хэдий ч, багшаас суралцах ёстой гэсэн хандлага курс ахих тусам буурч байна. Мөн оюутнуудын курс ахих тусам их сургуулийн орчинд ёс зүйгүй байдал газар авсан гэж үзэх хандлага нэмэгдэж буй нь анхаарал татаж байна.
- Дээд боловсролын гол оролцогч талууд болох багш, оюутны хувьд боловсролын салбарын ёс зүй нь гэр бүл, ажил дээрх ёс зүйтэй нэгэн адил чухал ач холбогдолтойд тооцогдож байна.
- Багш, оюутнууд хариуцлагатай байдал, хөдөлмөрч зан, мэдлэг чадвар, шударга хандлага, хувийн сахилга бат, идэвх зүтгэлийг эрхэм чухал зан чанарт тооцож байна. Гэсэн хэдий ч багш, оюутны зан чанарыг эрхэмлэх байдал ба тухайн зан чанарыг бодит амьдралд хэрэгжүүлж буй байдал ихээхэн зөрүүтэй байна. Хэдийгээр багш, оюутнууд хүний ёс зүйд холбогдох эрхэм зан чанаруудыг чухалчлан үзэж байгаа хэдий ч тэдгээрийг амьдралд хэрэгжүүлэх тал дээр учир дутагдалтай байна.
- Нийгэмд авлига, хээл хахууль, ёс зүйгүй үйлдлийг өдөөж байдаг нийгмийн зарим тогтсон ойлголт, уламжлалт хандлагыг баримтлах байдал багш, оюутны дунд тодорхой хэмжээнд байна. Авлига, шударга бус үйлдлийн талаар мэдээлэх нь ёс зүйтэй үйлдэл гэдэгт багш нар санал нэгдсэн ч, авлига, шударга бус үйлдлийн талаар мэдээлсэн хүнийг буруушаах хандлага байдаг гэдгийг тэд хүлээн зөвшөөрч байна. Эндээс авлига шударга бус үйлдлийг мэдээлэх ёстой гэсэн ойлголттой хэдий ч үүнийг хэрэгжүүлэхийн тулд нийгмийн зүгээс буруушаах хандлагыг сөрөх шаардлагатай тулгардаг нь харагдаж байна.
- Их сургуулийн орчны ёс зүйн дүрэм журам, хариуцлагын талаар оюутнуудын мэдлэг, ойлголт хангалтгүй байна.
- Дээд боловсролын хүрээнд оролцогч талуудтай холбоотой үүсэж буй ёс зүйн зөрчлүүд, тэдгээрийг хэрхэн шийдвэрлэсэн байдал, авч буй арга хэмжээний талаар багш, оюутнуудын мэдлэг, ойлголт сул байна.
- Дээд боловсролын орчинд ёс зүйн зөрчил ихээхэн газар авсан зүйл гэдгийг судалгаанд оролцсон багш хийгээд оюутнууд хүлээн зөвшөөрч байна. Хамгийн багадаа дөрвөн багш тутмын нэг, гурван оюутан тутмын нэг нь үүнийг их тархсан үзэгдэл гэжээ.
- Багш нарын зүгээс үйлддэг ёс зүйгүй үйлдлүүдийг ангилан авч үзвэл 1) эрх мэдлээ урвуулан ашиглах, 2) сонирхлын зөрчилтэй байх, 3) үгсэх, 4) үүргээ үл хэрэгжүүлэх гэсэн төрлийн зан үйл, үйлдлүүд давамгайлж байна. Үүнийг нарийвчлан үзвэл, хичээлийн бус цагаар оюутанд зөвлөгөө өгөхөөс цааргалах, оюутанд шударга бус үнэлгээ тавих, оюутныг ялгаварлах, хэл амаар доромжлох, ном сурах бичгийг шахах, танил оюутанд давуу тал олгох, хичээл орохгүй байх, өөрийн үзэл бодлыг тулгах, оюутныг үнэ хөлсгүй ажиллуулах зэргийг дурдаж болохоор байна.

- Оюутнуудын зүгээс үйлддэг ёс зүйгүй үйлдлүүдийг ангилан авч үзвэл 1) оюутнууд үүргээ үл хэрэгжүүлэх, 2) хууран мэхлэх, 3) тэгш бус хандах, 4) саад учруулах гэсэн төрлийн зан үйл, үйлдлүүд зонхилсон байна.
- Үүнийг нарийвчлан үзвэл, шалгалтын үед хуулах, хичээл таслах, худал хэлж чөлөө авах, бусдын хөдөлмөрийг ашиглан дүн авах, хичээлд холбогдолгүй зүйл хийх, хичээл дээр үзэл бодлоо соёлгүй илэрхийлэх, хичээл дээр унтах зэргийг дурдаж болох юм.
- Судалгаанд хамрагдсан их сургуулиудын ёс зүйн дүрэм, журамд үүргээ үл хэрэгжүүлэх, эрх мэдлээ урвуулан ашиглах, сургалтын үйл ажиллагаанд саад учруулах, хуурч мэхлэхэд хамаарах үйлдлүүдийг ёс зүйн зөрчил хэмээн хамгийн ихээр томъёолж, харин лоббидох, үгсэх үйлдэлд хамаарах заалтыг хамгийн бага дурджээ.

Дээр дурдсан дүгнэлтүүдэд тулгуурлан дараах зөвлөмжүүдийг санал болгож байна.

Дээд боловсролын үндэсний бодлогын хүрээнд:

- Дээд боловсролын шинэчлэлийн хүрээнд их сургуулийн ёс зүйн шинэчлэлийг хийх, их сургуулиуд ба багш нарт хамаарах нийтлэг ёс зүйн дүрэм журмыг шинэчлэх.
- Дээд боловсролын орчинд ёс зүйн дүрэм, журмын институтчилалыг хангах, үүний тулд түүнийг хангах үндэсний хэмжээний тусгай бүтэц, чиг үүргийг эргэн харах, оролцогч талуудын дунд нэгдмэл ойлголт, мэдлэгийг түгээн дэлгэрүүлэх шаардлагатай.
- Ирээдүйн иргэдийн үнэт зүйл, ёс зүйн төлөвшилд ихээхэн нөлөөтэй нийгмийн чухал институт болох их, дээд сургуулийн ёс зүйн асуудал, түүний нэр хүндийг тэтгэх шийдлийг илүү гүнзгий ойлгохын тулд дээд боловсрол дахь ёс зүйн асуудлыг үргэлжлүүлэн судлах, бодлогын хувьд дэмжих хэрэгтэй.

Их сургуулиудын түвшинд:

- Их сургуулийн оюутнуудыг ёс зүйн төлөвшил, эрхэмлэх үнэт зүйл, зан чанарын төлөвшилд анхаарах, үүнд чиглэсэн соён гэгээрэл нөлөөллийн хөтөлбөр, үйл ажиллагааг дотооддоо хэрэгжүүлэх.
- Их сургуулийн орчин дахь ёс зүйн асуудлын хамрах хүрээний талаар багш, оюутан, удирдлага, хөтөлбөрийн албаны ажилтан албан хаагчид зэрэг бүхий л оролцогч талуудын ойлголт мэдлэгийг нэмэгдүүлэх,
- Их сургуулиуд оролцогч талуудад холбогдох ёс зүйн асуудлыг зохих дүрэм журамд тусгах эсвэл ёс зүйн тусгайлсан дүрэм журам боловсруулах, хэвшүүлэх, дүрэм журамтай сургуулийн хувьд шинэчлэх сайжруулах, ёс зүйн түгээмэл зөрчлүүдийг тусгасан заалтуудыг нэмэх, баяжуулах
- Сургуулийн ёс зүйн дүрэм журмыг сургуулийн вебсайт, мэдээллийн цахим систем, сургуулийн үүдний танхим, анги зэрэгт нээлттэй, ил тод байршуулах
- Их сургуулиуд дотоодын ёс зүйн уур амьсгалаа тогтмол судалдаг, ёс зүйн түгээмэл зөрчлүүдийг нээн илрүүлдэг, түүгээр дамжуулан багш, оюутан зэрэг оролцогч талуудын ёс зүйн үйлдэл, зан байдлыг баримжаалдаг байх
- Их сургуулиуд оролцогч талуудын ёс зүйгүй үйлдлийн талаар мэдээлэх хүлээн авч, нягталж, үнэлж дүгнэн хариуцлага тооцдог дотоод механизмтай байх, чадавхыг бий болгоход анхаарах,
- Ёс зүйгүй шударга бус үйлдлийг үл тэвчих, түүнд шүүмжлэлтэй хандах уур амьсгал, соёлыг бүрдүүлэхэд анхаарах

- Их сургуулиуд оролцогч талуудын ёс зүйгүй үйлдэлд хүлээлгэсэн хариуцлагын арга хэмжээний талаар мэдээлдэг байх
- Их, дээд сургуулиуд болзошгүй ёс зүйн зөрчил, ёс зүйгүй үйлдлийг хэмжиж, үнэлж, бууруулж чадах хүлээн зөвшөөрөгдсөн арга, практикийг нэвтрүүлэх.
- Оролцогч талуудын хүртэн хүлээж авч буй ёс зүйн давамгайлалч уур амьсгалыг тодорхой давтамжтай хэмжиж, тодорхойлдог болох, үүгээр дамжуулж ирээдүйд гарч болох ёс зүйгүй үйлдлийг урьдчилан таамаглах, сэргийлэх, үйл ажиллагаагаа ёс зүйн эерэг уур амьсгалыг дэмжихэд чиглүүлэх.

ЭШЛЭСЭН БҮТЭЭЛ

- МУШУТИС. “Их, дээд сургууль, коллежийн багшийн ажлын хариуцлага, ёс зүйн асуудал.” Багшийн хөгжлийн төв. 2018 оны 6 сарын 17, <http://www.fdc.edu.mn/static/media/uploadfile/hariutslaga.pdf> (хандсан 2019 оны 11 сар)
- МУШУТИС. “Боловсролын систем дахь авлига.” *Дээд боловсролын бодлогын өөрчлөлт*, 2017 оны 11 сар: 2-12.
- Al-Omari, A. A. “The Perceived Organizational Ethical Climate in Hashemite University.” *Asia-Pacific Education Researcher* 22, 3 (2012): 273-279.
- Arnaud, A. “Conceptualizing and Measuring Ethical Work Climate: Development and Validation of the Ethical Climate Index.” *Business and Society* 49, 2 (2010): 345-358.
- CINE & IBE. *Ethics Matter: Managing Ethical Issues in Higher Education*. London: The Council for Industry and Higher Education, 2005.
- Clark, B.R. “The Wesleyan Story: The Importance of Moral Capital.” *Academic Transformation: Seventeen Institutions Under Pressure*, (Eds) D. Riesman, & V.A. Stadtman. New York: McGraw-Hill., 1973.
- Couch, S, ба S Dodd. “Doing the Right Thing: Ethical Issues in Higher Education.” *Journal of Family and Consumer Sciences* 97, 3 (2005): 20-26.
- Denisova-Schmidt, E. “Corruption, the Lack of Academic Integrity and Other Ethical Issues in Higher Education: What Can Be Done Within the Bologna Process?” *European Higher Education Area: The Impact of Past and Future Policies* (Eds) A Curaj, L Deca, & R Pricopie, 63-64. Cham: Springer, 2018.
- European Centre for Higher Education. “Ethical and Moral Dimensions for Higher Education and Science in Europe.” *International Conference on Ethical and Moral Dimensions for Higher Education and Science in Europe*. Bucharest, 2004. 28.
- Haase, M, E Raufflet, A Rudnicka, ба J Reichel. “Ethics Education.” *Encyclopedia of Corporate Social Responsibility*, (Eds) Idowu S.O, Capaldi N, Zu L, & Gupta A.D. Berlin: Springer, 2013.
- Heyneman, S. “The Corruption of Ethics in Higher Education.” *International Higher Education* 62, 4 (2011): 8.
- Keenan, J. F. *University Ethics: How Colleges can Build and Benefit from A Culture of Ethics*. London: Rowman & Littlefield., 2015.
- Kelley, P. C, ба P. L Chang. “A Typology of University Ethical Lapses: Types, Levels of Seriousness, and Originating Location.” *The Journal of Higher Education* 78, 4 (2007): 402-429.
- Kohlberg, L. *The Philosophy of Moral Development: Moral Stages and the Idea of Justice. (Essays on Moral Development)*. Vol. 1. New York: Harper & Row., 1981.
- . *The Psychology of Moral Development: The Nature and Validity of Moral Stages. (Essays on Moral Development)*. Vol. 2. New York: Harper & Row, 1984.
- Kohler, J. “Prevention, Management, and Moderation: Ethical Frameworks of Governance.” *Higher Education in Europe* 29, 4 (2004): 481-489.
- Lahi, A. *Corruption in Higher Education Appears to Be on the Rise Globally, Report Says*. 2013 October 1. <https://www.chronicle.com/article/Corruption-in-Higher-Education/142013>.
- Philip, R. “Ethics in Higher Education: A Study of the Perceived Ethical Climate of Administrators and Faculty at a Higher.” *Education Doctoral*. Ralph C. Wilson, Jr. School of Education, 2017.
- Robinson, G. M, ба J Moulton. *Ethical problems in higher education*. Lincoln: iUniverse, Inc, 2005.

- Simha, A, & J. B Cullen. "Ethical Climates and Their Effects on Organizational Outcomes: Implications from the Past and Prophecies for the Future." *Academy of Management Perspectives* 26, 4 (2011): 20-34.
- Transparency International. *Global Corruption Report: Education*. New York: Routledge, 2013, 148.
- Victor, B, & J. B Cullen. "The Organizational Bases of Ethical Work Climates." *Administrative Science Quarterly* 33 (1988): 101-125.
- Victor, B, & J. B. Cullen. "A Theory and Measure of Ethical Climate in Organizations." *Research in Corporate Social Performance and Policy* 9 (1987): 51-57.
- Wimbush, J. C, J. M Shepard, & S Markham. "An Empirical Examination of the Relationship between Ethical Climate and Ethical Behavior from Multiple Levels of Analysis." *Journal of Business Ethics* 16, 16 (1997): 1705-1716.

ХАВСРАЛТ

Хүснэгт 20: Оюутнуудын өдөр тутмын амьдралд ёс зүйн зөрчил хэр их тохиолддог вэ?, хүйсээр

	Маш их	Их	Дунд зэрэг	Бага	Огт тохиолддоггүй	Нийт
Эмэгтэй	11.8%	28.9%	41.4%	16.9%	0.9%	100%
Эрэгтэй	11.5%	25.0%	42.1%	19.7%	1.6%	100%
Нийт	11.7%	27.6%	41.7%	17.9%	1.1%	100%

Хүснэгт 21: Оюутны өдөр тутмын амьдралд ёс зүйн зөрчил хэр их тохиолддог вэ, сургуулиар

	Маш их	Их	Дунд зэрэг	Бага	Огт тохиолддоггүй	Нийт
ДХИС	10.1%	25.4%	43.1%	19.6%	1.8%	100%
АШУҮИС	16.9%	27.8%	38.3%	16.2%	0.8%	100%
МУБИС	9.0%	30.0%	42.0%	18.0%	1.0%	100%

Хүснэгт 22: Оюутнууд өдөр тутамдаа ёс зүйн зөрчилтэй таардаг эсэх, сургууль, курсээр

		Маш их	Их	Дунд зэрэг	Бага	Огт тохиолддоггүй	Нийт
ДХИС	1-р курс	5.4%	21.6%	45.9%	18.9%	8.1%	100%
	2-р курс	9.2%	29.9%	39.1%	20.7%	1.1%	100%
	3-р курс	13.0%	25.0%	43.5%	18.5%	0.0%	100%
	4-р курс	10.2%	22.0%	47.5%	18.6%	1.7%	100%
АШУУИС	1-р курс	12.0%	24.0%	40.0%	24.0%	0.0%	100%
	2-р курс	12.2%	26.8%	40.2%	19.5%	1.2%	100%
	3-р курс	12.2%	26.5%	51.0%	8.2%	2.0%	100%
	4-р курс	15.4%	30.8%	30.8%	23.1%	0.0%	100%
	5-р курс	31.3%	31.3%	21.9%	15.6%	0.0%	100%
	6-р курс	25.6%	28.2%	38.5%	7.7%	0.0%	100%
МУБИС	1-р курс	8.5%	40.4%	36.2%	14.9%	0.0%	100%
	2-р курс	5.9%	27.1%	45.8%	21.2%	0.0%	100%
	3-р курс	11.8%	25.9%	43.5%	15.3%	3.5%	100%
	4-р курс	12.0%	34.0%	36.0%	18.0%	0.0%	100%
Нийт	1-р курс	8.3%	30.3%	40.4%	18.3%	2.8%	100%
	2-р курс	8.7%	27.9%	42.2%	20.6%	0.7%	100%
	3-р курс	12.4%	25.7%	45.1%	15.0%	1.8%	100%
	4-р курс	12.2%	28.4%	39.2%	19.6%	0.7%	100%
	5-р курс	31.3%	31.3%	21.9%	15.6%	0.0%	100%
	6-р курс	25.6%	28.2%	38.5%	7.7%	0.0%	100%

Хүснэгт 23: Багш нар ёс зүйн хувьд оюутанд үлгэрлэж чаддаг уу? Оюутнуудын хариулт, сургууль, курсээр

		Тийм	Үгүй	Нийт
ДХИС	1-р курс	97.3%	2.7%	100%
	2-р курс	84.7%	15.3%	100%
	3-р курс	87.0%	13.0%	100%
	4-р курс	90.0%	10.0%	100%
АШУУИС	1-р курс	92.0%	8.0%	100%
	2-р курс	76.5%	23.5%	100%
	3-р курс	73.5%	26.5%	100%
	4-р курс	82.1%	17.9%	100%
	5-р курс	68.8%	31.3%	100%
	6-р курс	61.5%	38.5%	100%
МУБИС	1-р курс	87.2%	12.8%	100%
	2-р курс	79.7%	20.3%	100%
	3-р курс	88.2%	11.8%	100%
	4-р курс	78.0%	22.0%	100%

Хүснэгт 24: “Сайн мэргэжилтэн заавал ёс зүйтэй байх ёстой” гэдэгтэй санал нийлэх үү?
Оюутнуудын хариулт сургууль, курсээр

		Бүрэн санал нийлнэ	Зарим талаар санал нийлнэ	Нийт
ДХИС	1-р курс	94.4%	5.6%	100%
	2-р курс	89.7%	10.3%	100%
	3- курс	85.9%	14.1%	100%
	4- курс	80.0%	20.0%	100%
АШУҮИС	1- курс	96.0%	4.0%	100%
	2- курс	98.8%	1.2%	100%
	3- курс	98.0%	2.0%	100%
	4- курс	94.7%	5.3%	100%
	5- курс	90.6%	9.4%	100%
	6- курс	92.3%	7.7%	100%
МУБИС	1- курс	95.7%	4.3%	100%
	2- курс	95.8%	4.2%	100%
	3- курс	89.4%	10.6%	100%
	4- курс	94.0%	6.0%	100%
Нийт	1- курс	95.4%	4.6%	100%
	2- курс	94.8%	5.2%	100%
	3- курс	89.8%	10.2%	100%
	4- курс	88.5%	11.5%	100%
	5- курс	90.6%	9.4%	100%
	6- курс	92.3%	7.7%	100%

Хүснэгт 25: Ёс зүйн хичээл ордог эсэх, Оюутнуудын хариулт сургууль, курсээр

		Тийм	Үгүй	Мэдэхгүй	Нийт
Дотоод хэргийн их сургууль	1-р курс	83.8%	5.4%	10.8%	100%
	2-р курс	83.9%	10.3%	5.7%	100%
	3-р курс	92.4%	3.3%	4.3%	100%
	4-р курс	93.3%	3.3%	3.3%	100%
Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургууль	1-р курс	84.0%	4.0%	12.0%	100%
	2-р курс	79.3%	9.8%	11.0%	100%
	3-р курс	55.1%	28.6%	16.3%	100%
	4-р курс	76.9%	17.9%	5.1%	100%
	5-р курс	84.4%	15.6%	0.0%	100%
	6-р курс	97.4%	0.0%	2.6%	100%
Монгол улсын боловсролын их сургууль	1-р курс	44.7%	23.4%	31.9%	100%
	2-р курс	62.7%	16.1%	21.2%	100%
	3-р курс	59.5%	27.4%	13.1%	100%
	4-р курс	56.0%	18.0%	26.0%	100%
Нийт	1-р курс	67.0%	12.8%	20.2%	100%
	2-р курс	73.9%	12.5%	13.6%	100%
	3-р курс	72.0%	17.8%	10.2%	100%
	4-р курс	76.5%	12.1%	11.4%	100%
	5-р курс	84.4%	15.6%	0.0%	100%
	6-р курс	97.4%	0.0%	2.6%	100%

Хүснэгт 26: Шалгалт авах дүн гаргах тогтолцоо шударга гэдэгтэй санал нийлэх үү?
Оюутнуудын хариулт сургууль, курсээр

		Бүрэн санал нийлнэ	Зарим талаар санал нийлнэ	Санал нийлэхгүй	Огт санал нийлэхгүй	Нийт
ДХИС	1-р курс	24.3%	64.9%	10.8%	0.0%	100%
	2-р курс	24.1%	69.0%	6.9%	0.0%	100%
	3-р курс	27.2%	56.5%	14.1%	2.2%	100%
	4-р курс	43.3%	56.7%	0.0%	0.0%	100%
АШУУИС	1-р курс	20.0%	76.0%	4.0%	0.0%	100%
	2-р курс	21.0%	63.0%	11.1%	4.9%	100%
	3-р курс	20.4%	69.4%	10.2%	0.0%	100%
	4-р курс	28.2%	64.1%	7.7%	0.0%	100%
	5-р курс	15.6%	68.8%	12.5%	3.1%	100%
	6-р курс	12.8%	66.7%	17.9%	2.6%	100%
МУБИС	1-р курс	14.9%	53.2%	29.8%	2.1%	100%
	2-р курс	21.2%	67.8%	8.5%	2.5%	100%
	3-р курс	21.2%	62.4%	15.3%	1.2%	100%
	4-р курс	20.0%	70.0%	8.0%	2.0%	100%
Нийт	1-р курс	19.3%	62.4%	17.4%	0.9%	100%
	2-р курс	22.0%	66.8%	8.7%	2.4%	100%
	3-р курс	23.5%	61.5%	13.7%	1.3%	100%
	4-р курс	31.5%	63.1%	4.7%	0.7%	100%
	5-р курс	15.6%	68.8%	12.5%	3.1%	100%
	6-р курс	12.8%	66.7%	17.9%	2.6%	100%

Хүснэгт 27: Танай сургуулийн хүрээнд дотоод дүрэм журмууд ялгаварлалгүй, бүрэн хэрэгжиж чаддаг уу? Оюутнуудын хариулт сургууль, курсээр

		Тийм	Үгүй	Мэдэхгүй	Нийт
ДХИС	1-р курс	78.4%	5.4%	16.2%	100%
	2-р курс	73.6%	16.1%	10.3%	100%
	3-р курс	68.5%	16.3%	15.2%	100%
	4-р курс	58.3%	25.0%	16.7%	100%
АШУҮИС	1-р курс	60.0%	4.0%	36.0%	100%
	2-р курс	36.6%	15.9%	47.6%	100%
	3-р курс	24.5%	32.7%	42.9%	100%
	4-р курс	30.8%	20.5%	48.7%	100%
	5-р курс	15.6%	34.4%	50.0%	100%
	6-р курс	10.3%	35.9%	53.8%	100%
МУБИС	1-р курс	44.7%	19.1%	36.2%	100%
	2-р курс	36.4%	21.2%	42.4%	100%
	3-р курс	35.3%	20.0%	44.7%	100%
	4-р курс	26.0%	24.0%	50.0%	100%

Хүснэгт 28: *Багш нар оюутны ёс зүйн зөрчлийн талаар, дундаж үзүүлэлт, багшийн үнэлснээр, сургуулиар /1-5 оноогоор үнэлсэн, 1-огт үгүй, 5-маш их/*

	ДХИС	АШУҮИС	МУБИС
Оюутан шалгалтын үед хуулах	3.02	2.56	3.21
Оюутан семинар дээр үзэл бодлоо хамгаалахын тулд бусадтай хэрүүл үүсгэх	2.35	1.88	2.00
Оюутан багийн ажилд харилцан адилгүй оролцоотой байж нэг ижил дүн авах	2.70	2.63	2.62
Оюутан багшийг үл хүндэтгэх /багштай хэрэлдэх, доромжлох/	1.61	1.56	1.90
Оюутан нэг бие даалтыг олон хичээлд тооцуулах	1.54	1.34	1.76
Ахлах курсийн оюутнууд бага курсийн оюутнуудаа бие мах бодын хувьд хүчирхийлэх /зодох, цохих/	1.98	1.13	1.71
Ахлах курсийн оюутнууд бага курсийн оюутнуудаас эд зүйлс, мөнгө нэхэх, дээрэлхэх	1.52	1.13	1.67
Анги, тэнхим хооронд дайсагнах, зүй бусаар өрсөлдөх	1.43	1.23	1.50
Оюутан хичээлээ таслах	2.39	2.69	3.21
Оюутан худал хэлж хичээлийн чөлөө авах	2.33	2.56	2.89
Оюутан сургуулийн орчинд архи, согтууруулах ундаа хэрэглэх	1.39	1.17	1.55
Оюутнууд бусдыгаа үзэл бодлоор нь ялгаварлан гадуурхах	1.67	1.48	1.62
Бусад оюутныг хөрөнгө чинээгээр нь ялгаварлах	1.35	1.42	1.48
Бусад оюутныг гадна үзэмж, өмссөн хувцас зэргээр ялгаварлах	1.39	1.52	1.55
Бусад оюутныг сурлагаар нь ялгаварлах	1.59	1.61	1.62
Бусад оюутныг үндэс угсаагаар нь ялгаварлах	1.37	1.32	1.43
Оюутнууд сургуулийн орчинд зодолдох	1.49	1.26	1.54
Сургуулийн орчинд гэсэн зүйлс эргэж олддог эсэх	2.33	3.28	2.10
Сургуулийн орчинд эд зүйлсээ хулгайд алдах тохиолдол гардаг эсэх	1.76	2.31	2.14
Оюутнууд сургуулийн орчинд цаг барьдаг эсэх	3.54	3.12	2.68
Оюутан хичээл дээр, холбогдолгүй өөр зүйл хийх	2.35	2.26	2.90
Оюутан хичээл дээр унтах	2.42	2.12	2.28

Хүснэгт 29: *Оюутны ёс зүйн зөрчилд оюутнуудын өсгөн дундаж үнэлгээ, сургуулиар /1-5 оноогоор үнэлсэн, 1-огт үгүй, 5-маш их/*

	ДХИС	АШУУИС	МУБИС
Шалгалтын үед хуулах	2.80	3.44	3.52
Семинар дээр үзэл бодлоо хамгаалахын тулд бусадтай хэрүүл үүсгэх	2.64	2.56	2.77
Багийн ажилд харилцан адилгүй оролцоотой байж нэг ижил дүн авах	3.15	3.75	3.49
Багшийг үл хүндэтгэх /багштай хэрэлдэх, доромжлох г.м/	1.52	1.95	2.04
Номын санд чанга дуугаар ярих	2.06	2.31	2.80
Нэг бие даалтыг олон хичээлд тооцуулах	1.29	1.62	1.81
Ахлах курсийн оюутнууд бага курсийн оюутнуудаа бие махбодын хувьд хүчирхийлэх	1.71	1.28	1.75
Ахлах курсийн оюутнууд бага курсийн оюутнуудаас эд зүйлс, мөнгө нэхэх, дээрэлхэх	1.53	1.24	1.73
Анги, танхим хооронд дайсагнах, зүй бусаар өрсөлдөх	1.58	1.76	1.78
Багшид тал засах бэлэг сэлт өгөх	1.67	2.14	1.91
Багшид мөнгө өгч дүнгээ ахиулах	1.35	1.77	1.69
Хичээлээ таслах	2.17	3.04	3.36
Худал хэлж чөлөө авах	1.97	2.91	3.09
Архи, согтууруулах ундаа хэрэглэх	1.51	2.02	2.09
Бусдыг үзэл бодлоор нь ялгаварлан гадуурхах	1.87	2.30	2.25
Бусад оюутныг хөрөнгө чинээгээр нь ялгаварлах	1.59	2.03	2.04
Бусад оюутныг гадна үзэмж, өмссөн хувцас зэргээр ялгаварлах	1.62	2.18	2.19
Бусад оюутныг сурлагаар ялгаварлах	1.84	2.45	2.34
Бусад оюутныг үндэс угсаагаар нь ялгаварлах	1.57	1.75	1.79
Сургуулийн орчинд зодолдох	1.50	1.51	1.70
Бие биедээ хариу нэхэлгүй тусалдаг эсэх	3.31	3.29	3.36
Сургуулийн орчинд гэсэн зүйл эргэж олддог эсэх	2.88	3.24	2.44
Сургуулийн орчинд эд зүйлээ хулгайд алдах тохиолдол гардаг эсэх	1.86	2.53	2.38
Оюутнууд сургуулийн орчинд цаг барьдаг эсэх	3.96	3.18	3.00
Бусдаас хичээлээ хуулуулахыг шаардах	1.85	2.33	2.37
Хичээл дээр холбогдолгүй өөр зүйл хийх	2.21	2.72	2.91
Хичээл дээр унтах	2.43	2.89	3.02
Үзэл бодлоо илэрхийлсний төлөө анги хамт олондоо гадуурхагдах	1.88	2.23	2.16
Оөөрөө хүсээгүй ч асуудал гаргахгүйн тулд ангийн ажилд оролцох	2.73	2.98	2.82

Хүснэгт 30 : Зан чанарын ач холбогдол болон хэрэгжүүлдэг байдалдаа өгсөн багш нарын үнэлгээ. /1-10 хүртэлх оноогоор үнэлсэн 1- хамгийн бага 10- хамгийн сайн/

	Дотоод хэргийн их сургууль		Анагаахын шинжлэх ухааны их сургууль		Монгол улсын боловсролын их сургууль	
	Ач холбогдол	Хэрэгжүүлдэг байдал	Ач холбогдол	Хэрэгжүүлдэг байдал	Ач холбогдол	Хэрэгжүүлдэг байдал
Идэвх зүтгэл	9.09	7.95	8.73	8.00	8.62	7.27
Хувийн сахилга бат	9.26	7.95	9.06	8.09	8.41	7.00
Шударга хандлага	9.45	7.67	9.45	8.38	8.86	7.19
Өгөөмөр зан	7.47	7.05	7.55	7.00	6.73	5.71
Даруу зан	6.64	6.40	7.39	7.03	7.12	6.39
Өрөвч зан	6.43	6.50	7.39	6.75	6.88	5.35
Талархах	8.06	7.26	8.39	7.78	7.81	6.71
Хүлээц	8.43	7.43	8.58	7.63	7.46	7.19
Мэдлэг чадвар	9.30	8.33	9.52	9.00	7.67	6.65
Хөгжилтэй зан	6.89	6.44	7.21	6.69	6.38	5.40
Тэвчээр	8.78	7.93	8.45	7.81	7.88	7.00
Нийтэч	8.26	7.24	8.21	7.91	7.81	6.67
Нөхөрсөг хандлага	8.54	7.56	8.36	7.63	7.93	6.32
Тууштай, цөхөршгүй	9.02	7.61	8.76	7.88	8.25	6.94
Хариуцлагатай байдал	9.80	8.63	9.44	8.35	8.86	7.30
Хайр	7.63	7.08	8.09	7.26	6.83	5.21
Эр зориг	8.02	7.17	7.53	7.00	6.00	4.31
Олон нийтэч байдал	8.80	7.90	8.66	7.84	7.60	6.78

Хүснэгт 31: Багшийн ёс зүйн зөрчлүүдийн дундаж үзүүлэлт, оюутны үнэлснээр, сургуулиар /1-5 оноогоор үнэлсэн, 1-огт үгүй, 5-маш их/

	ДХИС	АШУҮИС	МУБИС
Багш хичээл орохгүй таслах	1.55	1.83	1.91
Оюутанд шударга бус үнэлгээ тавих	2.28	2.70	2.63
Оюутныг хэл амаар доромжлох	2.05	2.27	2.16
Дүн гаргахдаа оюутнаас шан харамж авах	1.60	1.86	1.79
Танил оюутанд давуу тал олгох	2.34	2.64	2.42
Өөрийн ном, сурах бичгийг оюутнуудад шахах	2.41	3.27	2.91
Оюутныг үндэс, угсаагаар нь ялгаварлах	1.43	1.78	1.71
Оюутныг гадна үзэмж, хувцас зэргээр ялгаварлах	1.54	1.93	2.00
Оюутныг хөрөнгө чинээгээр нь ялгаварлах	1.55	1.86	1.80
Оюутныг сурлагаар нь ялгаварлах	2.23	2.73	2.52
Оюутанд хичээл номд холбогдолгүй зүйл зарах	1.59	1.45	1.57
Оюутнаас ар гэрийн ажилд туслалцаа авах	1.69	1.38	1.41
Багш өөрийн үзэл бодлыг оюутанд тулгах	1.95	2.31	2.11
Оюутныг төсөл, хөтөлбөрт үнэ хөлсгүй зарах	1.72	1.74	1.59
Оюутныг бие махбодын хувьд хүчирхийлэх /биед нь хүрэх, цохих/	1.58	1.29	1.31
Оюутанд бэлгийн дарамт үзүүлэх	1.22	1.24	1.13
Оюутнаас бэлэг сэлт авах	1.42	1.74	1.63
Багш өөрийн хүссэн үедээ хичээл орохоос татгалзах	1.28	2.04	1.52
Цонхолсон цагийн хичээлийг багш нөхөлгүй орхих	1.55	1.84	1.90
Баг бүрдүүлэхдээ "Сайн" гэж үзсэн оюутнаа "Муу" гэж үзсэн оюутантай хамт хуваарилах	2.33	2.44	2.19
Хувийн үнэлэмжээр оюутнуудыг ялгаварлаж хандах	1.92	2.15	2.09
Багш оюутантайгаа хувийн харилцаа тогтоох	1.51	1.55	1.57
Багш нар сургуулийн орчинд архи, согтууруулах ундаа хэрэглэх	1.37	1.44	1.58
Багш нар хичээлийн бус цагаар оюутнуудад хичээл тайлбарлах, зөвлөгөө өгөх зэргээр тусалдаг эсэх	3.07	2.55	3.16

Хүснэгт 32: Багшийн ёс зүйн зөрчлүүд, дундаж үзүүлэлт, багшийн үнэлснээр, сургуулиар /1-5 оноогоор үнэлсэн, 1-огт үгүй, 5-маш их/

	ДХИС	АШУҮИС	МУБИС
Багш хичээлээ орохгүй таслах	1.93	1.75	2.06
Оюутанд шударга бус үнэлгээ тавих	2.06	1.93	2.00
Оюутныг хэл амаар доромжлох	2.13	1.69	1.86
Дүн гаргахдаа оюутнаас шан харамж авах	1.32	1.30	1.41
Танил оюутанд давуу тал олгох	1.91	1.78	1.65
Өөрийн ном, сурах бичгийг оюутнуудад шахах	1.97	1.81	1.69
Оюутныг үндэс, угсаагаар нь ялгаварлах	1.37	1.12	1.10
Оюутныг гадна үзэмж, хувцас зэргээр ялгаварлах	1.21	1.18	1.24
Оюутныг хөрөнгө чинээгээр нь ялгаварлах	1.17	1.21	1.24
Оюутнуудыг сурлагаар нь ялгаварлах	1.64	1.48	1.51
Оюутнуудад хичээл номд холбогдолгүй зүйл зарах	1.41	1.09	1.17
Оюутнуудаас ар гэрийн ажилд туслалцаа авах	1.71	1.03	1.31
Багш өөрийн үзэл бодлыг оюутанд тулгах	1.84	1.51	1.79
Оюутнуудыг төсөл, хөтөлбөрт үнэ хөлсгүй зарах	1.38	1.69	1.4
Оюутнуудыг бие махбодын хувьд хүчирхийлэх /биед нь хүрэх, түлхэх, цохих г.м/	1.32	1.03	1.37
Оюутнуудад бэлгийн дарамт үзүүлэх	1.06	1.03	1.17
Оюутнуудаас бэлэг сэлт авах	1.30	1.39	1.48
Багш өөрийн хүссэн үедээ хичээл орохоос татгалзах	1.06	1.43	1.31
Цонхолсон цагийн хичээлийг багш нөхөлгүй орхих	1.41	1.25	1.57
Баг бүрдүүлэхдээ “сайн” гэж үзсэн оюутнаа “муу” гэж үзсэн оюутантай хамт хуваарилах	2.43	2.03	2.46
Хувийн үнэлэмжээр оюутнуудыг ялгаварлаж хандах	1.45	1.28	1.55
Багш оюутантайгаа хувийн харилцаа тогтоох	1.20	1.03	1.42
Багш нар сургуулийн орчинд архи, согтууруулах ундаа хэрэглэх	1.32	1.25	1.69
Багш нар хичээлийн бус цагаар оюутнуудад хичээл тайлбарлах, зөвлөгөө өгөх зэргээр тусалдаг эсэх	3.26	2.68	3.10